

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Reading About the Contextual Factors Affecting Women's Practice in Small Urban Spaces; Case Study: Khajoo Bridge of Isfahan *

Mozhdeh Jamshidi ^{1,} , Mitra Habibi ^{2, **,}

¹ Assistant Professor, Department of urbanism, Tourism, Architecture and Urban Research Center, Isf.C., Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

² Professor, Department of Urban Design, Faculty of Architecture and Urban Planning, Iran University of Art, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Article History:

Received 2024/03/14
Revised 2024/05/24
Accepted 2024/08/26
Available Online 2025/09/22

Keywords:

Urban Micro Space
Women's Practice
Grounded Systematic Theory
Bridge-Space
Khajoo of Isfahan

Use your device to scan
and read the article online

Number of References

73

Number of Figures

2

Number of Tables

2

Extended ABSTRACT

BACKGROUND AND OBJECTIVES: In contemporary urban studies, everyday life serves as an indispensable foundation for critical reflection and plays a central role in the analysis of urban public space. From this perspective, public life is understood as the lived experiences of individuals and the tangible expression of their everyday practices, shaped in response to the operation of dominant social structures within a particular spatio-temporal and experiential context. This study investigates urban public space at the micro scale, aiming to identify the factors that influence women's spatial practices. It examines how women actively engage with, negotiate, and shape urban space according to their intentions and motivations. These practices are interpreted through Certeau's concept of the culture of consumption and Lefebvre's theory of the social production of space.

METHODS: Drawing on the critical paradigm in urban studies and grounded in the theoretical perspectives of key scholars, particularly Lefebvre, this study adopts an inductive and interpretive approach to examine everyday urban practices within micro-scale public spaces. The research employs a qualitative methodology, focusing on women's everyday experiences as a significant and often underrepresented group of urban space users. The study investigates women's lived experiences in a micro-scale public space-the Khajoo Bridge in Isfahan, Iran- using grounded theory to explore the complex interrelationship between time, space, and everyday life. This research is cross-sectional in design. Grounded theory is employed to develop a theoretical framework that identifies and conceptualizes the relational factors shaping women's spatial practices within the Khajoo Bridge environment. Data were collected from three complementary sources: (1) observational data, obtained through mobile (walk-along) observation, behavioral mapping, and participant observation conducted at different times and locations; (2) visual data, including photographs taken during fieldwork and relevant images obtained from news media and social media platforms; and (3) subjective data, collected through semi-structured, in-depth interviews. Behavioral observations were conducted systematically over two one-week periods during the spring and winter of 2019, supplemented by additional non-systematic observations carried out between 2017 and 2019. Participants were selected through purposive sampling and consisted of 11 women who had used the Khajoo Bridge regularly for at least two years. Data analysis followed the grounded theory procedure of open, axial, and selective coding, leading to the development of a theoretical-contextual model that explains the relationships among the identified categories. The findings are based on the systematic analysis of field observations and interview data. Four complementary observational techniques were employed to analyze women's practices: time-behavior analysis, place-behavior analysis, actor-behavior analysis (examining practices according to group membership), and tool-behavior analysis (examining the influence of technological devices and tools on behavior).

FINDINGS: The study developed a grounded theoretical model of women's spatial practices in urban public space. Analysis of the interview data generated approximately

* This article is derived from the first author's doctoral thesis entitled "Reading urban public space according to persual rhythm analysis of practice contrary to the formal discourse; Case study: Khajoo Bridg in Isfahan", supervised by the second author, at Iran University of Art (Farabi International Campus).

** Corresponding Author:

Email: habibi@art.ac.ir

Phone: +98(912)3278549

Extended ABSTRACT

700 propositions, which were coded into 56 concepts, 22 categories, and 12 core categories. The findings were integrated into a theoretical-contextual model comprising causal conditions, contextual conditions, intervening conditions, the central phenomenon, and consequences. The central phenomenon consists of the factors shaping women's spatial practices at the Khajoo Bridge. These are grouped into four dimensions: antecedent conditions (worldview and political perspectives), contextual conditions (biogeographical and spatio-physical characteristics), causal conditions (gender, cultural, global, and institutional influences), and intervening conditions (social relations, tourism, and crises). Practice, as the core category, represents women's strategies for appropriating public space through conforming and dissenting practices. Women's practices generate both positive and negative outcomes. Positive effects include enhanced sociability for women and improved spatial management for formal institutions. Negative outcomes include social alienation, spatial camouflage, and the weakening of institutional control over public space. Field observations and rhythm analysis identified two forms of women's practices. Planned practices include livelihood and leisure activities that follow relatively stable patterns but vary according to male presence, weather conditions, and public surveillance. Spontaneous practices, such as participation in music performances, group games, gambling, and social media content creation, are more flexible and diverse, reflecting women's ongoing negotiation of opportunities and constraints in public space.

CONCLUSION: This study develops a grounded model of women's spatial practices at the Khajoo Bridge, demonstrating that their everyday activities are shaped by dominant ideological and institutional structures. Spatial restrictions encourage women to adopt creative tactics, enabling them to appropriate public space despite limited opportunities. Their practices are influenced by gendered norms, biocultural conditions, global trends, institutional frameworks, local customs, and artistic culture, while social relations, tourism, and situational contexts act as intervening factors. Women's responses range from conformity to resistance, expressed through negotiation, compromise, conflict, and subversion. Four modes of spatial practice were identified: empathetic, creative, autonomous, and legitimacy-seeking. These are enacted through temporal, spatial, agential, and instrumental tactics. The consequences are twofold: for women, practices enhance sociability and spatial experience but also lead to concealment and temporary occupation; for formal institutions, they improve social control while simultaneously weakening official legitimacy and encouraging the informal appropriation of public space.

HIGHLIGHTS:

- Analyzing Explains everyday life and the factors shaping women's practices in urban micro-spaces, with particular emphasis on their spatial needs, aspirations, and demands for occupying, transforming, and appropriating space.
- Reveals the hidden layers and underlying factors shaping women's practices and behaviors in urban micro-spaces by examining the contextual characteristics emerging from resistance to official discourse and women's lived experiences.
- Employs a mixed-methodological approach to interpret women's spatial behavior in urban micro-spaces as the most tangible manifestation of urban practice.

ACKNOWLEDGMENTS:

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-forprofit sectors.

CONFLICT OF INTEREST:

The authors declared no conflicts of interest.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Journal of Iranian Architecture & Urbanism (JIAU). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

HOW TO CITE THIS ARTICLE

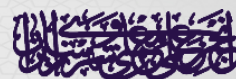
Jamshidi, M.; Habibi, M., (2025). Reading About the Contextual Factors Affecting Women's Practice in Small Urban Spaces; Case Study: Khajoo Bridge of Isfahan. *Journal of Iranian Architecture & Urbanism.*, 16(1): 137-156.

<https://doi.org/10.30475/isau.2025.446842.2140>

https://www.isau.ir/article_247739.html

خوانش مولفه‌های زمینه‌ای موثر بر کنش‌های زنان در خرد فضاهای شهری؛ موردپژوهی: پل-فضای خواجهی اصفهان *

مژده جمشیدی^۱، میترا حبیبی^{۲*}

۱. استادیار، گروه شهرسازی، مرکز تحقیقات گردشگری معماری و شهرسازی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

۲. استاد، گروه طراحی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر ایران، تهران، ایران.

مشخصات مقاله	چکیده
تاریخ ارسال ۱۴۰۲/۱۲/۲۴	پذیرش زندگی روزمره به عنوان بخش جدایی‌ناپذیری از فضای عمومی شهری، به عنوان اندیشه‌ی شاخص در دوران معاصر قلمداد می‌شود. در این انگاره، زندگی عمومی نمایشی از تجربه‌ی زیسته‌ی افراد و بروز عینی کنش آن‌ها در برابر نحوه‌ی عمل ساختارهای مسلط در یک آرایش و نظم فضایی-زمان-تجربی است. پژوهش پیش رو با هدف ژرف‌کاوی فضای عمومی شهری در مقیاس خرد به دنبال شناسایی مولفه‌های موثر بر رخداد کنش زنان به عنوان گروهی از جامعه است. پارادایم تحقیق، انتقادی و در چارچوب نظریه‌ی تولید اجتماعی فضا، با وامداری از آرای لوفور می‌باشد. بر این اساس زندگی روزمره زنان از طریق نظریه زمینه‌ای و در پیوند زمان-مکان و تجربه‌ی زیسته‌ی آنان در یک فضای عمومی در مقیاس خرد شهری در ایران-اصفهان؛ پل خواجه؛ واکاوی می‌شود. سؤالات تحقیق شامل شناسایی مولفه‌های زمینه‌ای موثر بر رخداد کنش‌های زنان در پل-فضای خواجه می‌باشد. نوآوری پژوهش، توصیف و تبیین جنبه‌های پنهان، ویژگی‌ها و کنش زنان در فضای انتخابی با استفاده از روش زمینه‌ای و با محوریت نیازها و مطالبات فضایی زنان در زندگی روزمره‌ی شهری است. استخراج مقوله‌های موثر بر تجربه‌ی زیسته‌ی زنان در فضا و تحلیل سیستماتیک اطلاعات میدانی برداشت شده از طریق مصاحبه‌های عمیق و مشاهدات وجه عینی رخداد کنش‌ها استخراج می‌شود؛ و نتایج در یک مدل نظری-زمینه‌ای مبتنی بر شرایط زمینه‌ای، علل بروز، عوامل مداخله‌گر و پیامدها به شرح ذیل استنتاج می‌گردد: پیش‌زمینه (خاستگاه: منظر ایدئولوژیک)؛ علل (منظر فرهنگی، منظر جنسی، منظر جهانی، منظر نهادی)؛ زمینه (منظر جغرافیای زیستی، منظر فضایی-کالبدی)؛ شرایط دخیل (منظر روابط اجتماعی، منظر بحرانی و منظر گردشگری) و پیامدها دو سویه برای ساختار و زنان در دو شکل مثبت: کیفیت‌سازی، اجتماع‌پذیری (برای زنان) و آینده‌نگاری و کنترل‌پذیری (برای ساختار)؛ و شکل منفی: اجتماع‌گریزی و کیفیت‌سازی (برای زنان) و رسمیت‌زدایی و مشروعیت‌زدایی از و تصاحب و تملک فضا از ساختار رسمی (برای ساختار) می‌باشد.
واژگان کلیدی	نکات شاخص
خردفضای شهری	- تبیین زندگی روزمره و مولفه‌های موثر بر رخداد کنش زنان در خردفضای شهری براساس خواست‌ها، نیازها و مطالبات فضایی آنها برای تصرف، تغییر و تملک فضا.
کنش زنان	- خوانش لایه‌های پنهان و مولفه‌های موثر بر رخداد کنش و رفتار زنان در خردفضای شهری بر اساس ویژگی‌های زمینه‌ای ناشی از مقاومت در برابر گفتمان رسمی و تجربه‌ی زیسته‌ی زنان در خردفضای شهری.
مدل زمینه‌ای سیستماتیک	- روش‌شناسی ترکیبی در خوانش رفتار فضایی زنان در خردفضاهای شهری به عنوان عینی‌ترین وجه کنش شهری.
پل-فضا	
خواجهی اصفهان	
نحوه ارجاع به مقاله	
جمشیدی، مژده و حبیبی، میترا. (۱۴۰۴). خوانش مولفه‌های زمینه‌ای موثر بر کنش‌های زنان در خرد فضاهای شهری؛ پل-فضای خواجهی اصفهان، نشریه علمی معماری و شهرسازی ایران، ۱۶(۱)، ۱۵۶-۱۳۷.	

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده نخست با عنوان «واکاوی فضای عمومی شهری از منظر رخداد کنش مغایر با گفتمان رسمی: موردپژوهی پل خواجه اصفهان» می‌باشد که به راهنمایی نویسنده دوم در دانشگاه هنر ایران (پروفسور بین‌المللی فارابی) انجام گرفته است.

* نویسنده مسئول

تلفن: ۰۰۹۸۹۱۲۳۲۷۸۵۴۹

پست الکترونیک: habibi@art.ac.ir

مقدمه

مردان و زنان در ساختارهای زندگی روزمره^۱ معاصر، علی‌رغم حضور مشترک در فضا، تجربه‌ها و به دنبال آن کنش‌های متفاوتی را از خود نشان می‌دهند. در دوران پسا مدرن و به دنبال بسط مفاهیم برخاسته از آن؛ به ویژه جریان‌ات فمینیستی؛ زنان به عنوان گروهی از مصرف‌کنندگان از و در فضا که ساختارها و نظام‌های مسلط را به چالش می‌کشاند و مولفه‌های تولید، بازتولید و مصرف فضا را تغییر می‌دهند، شناخته می‌شوند. از دهه ۷۰ میلادی؛ به واسطه بسط موضوع ماهیت روابط متقابل بین تولید و بازتولید که در فضا و زمان تفاوت پیدا می‌کند، جریان‌ات فمینیستی در کانون اصلی مطالعات شهری قرار می‌گیرد (McDowell, 1983).

زنان به دنبال بروز عینی تجربه‌ی زیسته‌ی خویش در عرصه‌ی عمومی، به ویژه هویت زنانگی و تحقق نقش عاملیت خویش در فضا می‌باشند. تجربیات زنان در مکان‌ها، زمینه‌ها و رژیم‌های سیاسی متفاوت است. و تجربه زنان به واسطه مفاهیمی چون جنسیت، زنانگی به طور مداوم در مقیاس‌های مختلف، از طریق قوانین ملی، و تغییر شرایط زندگی، بازسازی می‌شود (Beebejaun, 2017).

این بازسازی و تغییر الگوی مصرف فضا توسط زنان، برای کسب هویت و قدرت و به بیانی دیگر مطالبه حق در برابر آنچه دوان (۲۰۱۰)، استبداد جنسیتی در فضا می‌نامد، تجلی می‌یابد. این الگوی مصرف فضا به واسطه‌ی حضور، رفتار و فعالیت کنشی مبتنی بر زندگی روزمره‌ی شهری در فضاهای شهری نمایشی از نیازها (اعم از اساسی، فروخورده و سرکوب شده و مطالبات) آن‌ها می‌باشد؛ که آگاهی از آن نیازها بستر مناسبی را برای خوانش تغییرات عملکردی، فرمی و معنایی فضای شهری در طول تاریخ برای متخصصین شهری (اعم از مدیران، برنامه‌ریزان و طراحان) فراهم می‌کند. آگاهی از این گونه نیازها که اشکال خاصی از زندگی عمومی توسط زنان در فضاهای شهری می‌باشد، امکان آینده‌پژوهی در مورد کیفیت‌های جاری در فضا و پیش‌بینی گونه‌های جدید فضایی که به واسطه حضور زنان در شهر رخ می‌دهد، را فراهم می‌کند. خوانش این نیازها و نمود عینی فضایی آن در بستر شهر و فضاهای شهری به فهم نوینی از مفهوم فضا و جنبه‌های پنهان آن می‌انجامد. افزون بر این تحلیل این جنبه‌های پنهان، امکان بازخوانی در سه مفهوم؛ میزان کارایی ساختارهای مسلط (اعم از اجتماعی، سیاسی، اقتصادی) در کنترل و سلطه بر فضا (بعد رویه)؛ میزان ثبات و پایداری پیکربندی فضایی در شکل‌دهی به رفتارها، فعالیت‌ها و کنش‌های فضایی و ایجاد فضاهای پویا و سرزنده (بعد فرمی)؛ و میزان

معناداری تجربه‌ی زیسته‌ی استفاده‌کنندگان فضا در زندگی روزمره (بعد معنایی) را نشان می‌دهد.

در دوران معاصر خوانش تجربه‌ی زیسته زنان و مولفه‌های موثر در ساخت فضای شهری با بازنگری در مفهوم زنانگی امری ضروری به نظر می‌رسد. آرای نانسی فرایزر (۲۰۱۷) پیش‌فرض مطالعات پیرامون زنان در این مقاله است.^۲ در این پیش‌فرض تبیین مفهوم زنانگی به عنوان موضوعی تحت تأثیر سنت پدرسالاری و همچنین سرمایه‌داری مطرح می‌شود. این امر، اشکال حضورپذیری زنان در فضاهای شهری را دگرگون کرده‌است و آن را بستری برای نمایش ارزش‌ها و نیازهای اساسی، فروخورده و یا سرکوب‌شده بدل کرده‌است. از سویی دیگر فضای شهری نمایشی از مطالبات زنان از ساختارهای مسلط جامعه است، که هنوز بر وجه‌های مردانگی و قدرت سیاسی و اقتصادی تأکید دارد.

چگونگی بیان نیازها و ارتباط زنان و مطالبه حق با ساختارهای مسلط به تأثیر از زمینه، علل و خاستگاه محیطی در قالب کنش‌های مختلفی از مکانی به مکانی دیگر و از زمانی به زمان دیگر تغییر می‌کند. این کنش‌ها در فضای عمومی شهری (به‌ویژه در کشورهای با گفتمان رسمی متمرکز) شکل جدیدی پیدا کرده‌است که در یک فضای بینابینی و پر از تناقض بین سنت و مدرن و دو مفهوم طرد (حاشیه) و حضور تغییر می‌کند (Jamshidi, 2022; Habibi, 2021). با تمرکز بر دوران معاصر، انقلاب سال ۱۹۷۹ را می‌توان نقطه‌ی عطفی در بروز کنش‌های زنان در ایران و تلاش برای دستیابی به شکل جدیدی از مفهوم زنانگی دانست. تحولات اساسی این دوران را باید در دو دگرگونی ساختاری و اجتماعی جست‌و‌جو کرد. در این دوران تغییر ساختار با محوریت ایدئولوژیکی و تغییر الگوی اجتماع شهری با حضور گروه‌های به حاشیه‌رانده شده به مرکز تجلی می‌یابد. رشد آگاهی سیاسی و اجتماعی در سطح جهانی و اشتراک تجربه زیسته زنان در کشورهای مختلف با یکدیگر، حضور زنان ایران در عرصه‌های عمومی را تغییر می‌دهد و این امر به آمادگی آنها برای مشارکت و حضور و پذیرش نقش‌های جدید در عرصه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی و سیاسی کمک می‌کند. هرچند در عمل مشارکت و حضور رسمی برای آن‌ها در این عرصه‌ها چندان چشم‌گیر نبوده‌است. این امر نمایشی از شرایط پایین و ضعیف‌تر عاملیت زنان در عرصه‌های عمومی و رسمی در ایران نسبت به مردان است (Naderi, 2013).

مطالعاتی اجتماعی زنان حاکی از آن است که کنش زنان ایرانی همواره تحت تأثیر شرایط سخت و پیچیده ایدئولوژیک نمود پیدا کرده است (نظیر مطالعات (Neshat, 1980; Fridel, 1994; Moham- (madi Asl, 2002; Ebadi, 2007; Naderi, 2013). از سویی دیگر مطالعات شهری در ابعاد و مولفه‌های

مولفه‌های زمینه‌ای موثر بر کنش زنان کدام‌ها هستند؟

۲. مدل مفهومی مقوله‌های اصلی؛ مدل زمینه‌ای؛ ساختار و فرآیند رخداد این کنش‌ها کدام‌ها هستند؟

پیشینه پژوهش

پیشینه‌ی این پژوهش با هدف دستیابی به روشی خلاقانه در خوانش فضای عمومی و با تأکید بر کنش زنان؛ به عنوان بخش مهمی از جامعه با خاستگاه ایدئولوژیک و جغرافیایی خاص که عاملیت و هویت ویژه‌ای را به دنبال دارد، انجام می‌شود. پیشینه با وامداری از مفاهیم نظری و آرای لوفور (۲۰۰۴)، دوسرتو (۱۹۸۴) در تولید و مصرف فضا در زندگی روزمره با ویژگی‌های خاص مکانی، زمانی و فرهنگی و آرای هابرماس (۱۹۸۰)، آرنت (۲۰۲۱)، سنت (۲۰۲۰)، فراسر (۱۹۹۳)، گیدنز (۱۹۷۹) در حوزه کنش فضایی و در ارتباط با ساختارهای قدرت؛ و آرای مدنی‌پور (۲۰۰۵)، لنگ (۱۹۸۴)، سورکین (۱۹۹۲) در حوزه فضای عمومی و مطالعات انتقادی نانسی فرایزر در حوزه زنان شکل می‌گیرد. با تحدید دامنه‌ی مطالعات از نظر زمانی به مطالعات سه دهه‌ی اخیر (۱۹۹۰ تا کنون)، از نظر مقیاس در سطح جهانی و نمایه شده در اسکوپوس و ساینس دایرکت و از نظر موضوع با تأکید بر کنش زنان در فضای عمومی به ۸ دسته مطالعات قابل شناسایی است:

۱. مفاهیم زنانگی (جنس و جنسیت) و فضای شهری: بخشی از این مطالعات به تأثیر از مفهوم جنس و جنسیت در شکل‌گیری فضاهای شهری جدیدی؛ نظیر فضاهای شهری بدون جنسیت^۷، و یا فضاهای شهری بدن محور^۸ و یا فضاهای LGBTTQ و نقد فضاهای تفکیک شده، می‌پردازد (Beebejaun, 2017; Bargu et al., 2017; Taylor, 2011).

۲. زنان و توسعه شهری: این مطالعات با تلاش دانشمندان فمینیستی با تأکید بر مسائل جهان شمالی در سه سر فصل کلی عدالت شهر، حق به شهر و انباشت سرمایه به الگوهای کلی توسعه‌ی شهری مبتنی بر GAD^۹ می‌پردازند (نظیر مطالعات Fer-guson, 2014; Mejía-Dorantes & Soto Villagrán, 2020; Moser, 1995, 2016, 2017; Peake, 2009; Peake & Moser, 1994; Reeves, 2014; Vacchelli & Kofman, 2018).

۳. زنان و گفتمان شهری: این مطالعات با تمرکز بر گفتمان قدرت و رویکرد از بالا به پایین به نحوه برخورد زنان در قالب اعتراضات (نافرمانی مدنی) می‌پردازد (نظیر مطالعات Baydar, 2015; Silvey, 2003).

۴. زنان و برنامه‌ریزی شهری: این مطالعات با تلاش متفکران فمینیستی و به چالش کشیدن

مختلف فضای شهری حاکی از آن است که از یکسو زنان از فضاهای شهری به ویژه فضاهای آمرانه و مسلط به شیوه‌ای متفاوت استفاده می‌کنند (Habibi & Alipour Shojaei, 2015) و خوانش عاملیت متناقض زنان ایرانی به ویژه در فضاهای عمومی مجالی برای فهم مطالبات و نیازهای فروخورده و برانگیخته‌ی آنها از یکسو و نحوه‌ی عمل آنها در محیط انسان‌ساخت به عنوان بخش شاخصی از مصرف‌کنندگان فضا و کنش خلاقانه‌ی آنها می‌باشد (نظیر Bagheri, 2014; Habibi & Alipour Shojaei, 2015; Mohammadi et al., 2018; Mokhles et al., 2021; Bagheri, 2019; Bidar et al., 2022; Alizadeh et al., 2022; Asgarizadeh et al., 2023).

موضوعی که در این پژوهش به عنوان یک مطالعات بین رشته‌ای به آن پرداخته می‌شود؛ تلاش برای خوانش عاملیت زنان ایرانی از خلال کنش آنها (به‌ویژه کنش مغایر)^۵ به عنوان نمود عینی نحوه‌ی ارتباط با ساختارهای تعریف‌کننده‌ی زمان و مکان (آنچه در این پژوهش گفتمان و ساختار رسمی نامیده می‌شود) و چگونگی پیوند این دو و شناسایی مولفه‌های موثر بر این ارتباط در یک خردفضای شهری در ایران، اصفهان؛ پل خواجه؛ می‌باشد. شهر اصفهان؛ به عنوان بستر این پژوهش؛ از یکسو شهری با خاستگاه سنتی و صلب و کارکرد تاریخی قوی و مبتنی بر فرهنگ جمعی در عرصه‌های فلسفی-حکمی، اجتماعی-اقتصادی و سیاسی-حکومتی است؛ و از سویی دیگر کلانشهری با عناصر شهری مدرن است که دائماً خاستگاه سنتی خویش را به چالش می‌کشد و سبک زندگی مدرنی را در همه‌ی ابعاد اجتماعی، اقتصادی و کالبدی نسبت به مسائل شهری ایجاد می‌کند. تقابل این دو ویژگی به ظاهر دوگانه، عرصه‌ای جذاب و پرچالشی را برای مطالعات اکتشافی مبتنی بر تجربه‌ی زیسته خلاقانه‌ی زنان در فضاهای عمومی این شهر فراهم می‌آورد.

این پژوهش به عنوان یکی از اولین پژوهش‌ها با محوریت قرار دادن زنان یکی از فضاها در مقیاس خرد شهری در اصفهان؛ پل خواجه؛ را انتخاب و بر اساس نظریه زمینه‌ای به شناسایی مقوله‌های کلیدی موثر بر رخداد کنش‌های زنان در فضای عمومی شهری در یک مقطع زمانی مشخص (بازه‌ی سال ۹۶-۱۳۹۸) می‌پردازد. هدف از پژوهش حاضر تبیین مدلی زمینه‌ای حاصل از استفاده از روش «نظریه‌ی زمینه‌ای سیستماتیک» برای کنش زنان و مقوله‌های کلیدی در بروز عینی این کنش‌ها در پل خواجه اصفهان؛ به عنوان یکی از فضاهای جذاب که پذیرای گروه‌ها و الگوهای مختلف رفتاری است؛ می‌باشد.

سئوالات پژوهش براین اساس عبارت است از:

۱. در خوانش خرد فضای عمومی پل خواجه،

نظیر مشارکت زنان در عرصه‌های رسمی و غیررسمی و جنبش‌های اجتماعی شهری و سیاست‌های شهری و حق شهروندی، هویت‌های شهری (نظیر جنسیت، طبقات در قالب کارگران جنسی و کارگران خانگی)، نیازها و آسیب‌های زنان در مکان‌های شهری و نقش آن‌ها در ساخت فضا، نسل سومی از مطالعات را رقم می‌زند. با وامداری از نسل سوم به فضای زیست زنان و مولفه‌های موثر بر آن پرداخته می‌شود.

عوامل بنیادین موثر بر کنش زنانه در فضای عمومی شهری

عرصه و فضای عمومی شهری به عنوان بخشی از شهرها (Bodnar, 2015) ذاتاً سیاسی است. آن‌ها هم مظهر قدرت سیاسی حاکم هستند و هم نمایشی از قدرت همگانی و مقاومت که از طریق اشغال آن، فضا را از آن عموم مردم می‌کنند (Bodnar, 2015)؛ عرصه از فضای مقاومت و کنش به ویژه برای آن افرادی است که صدای آن‌ها شنیده نمی‌شود (Hou, 2020). فضاهای عمومی مجموعه‌ای از فضاهای مادی و نهادی را شکل می‌دهند (Madanipour, 2003) که توسط افراد دارای مقبولیت فضایی است (Sagan, 2015) و اعضای جامعه در آن برای ارتباط متقابل، تعامل و معاشرت (Sadeghi & Jangjoo, 2022; Sagan, 2015; Tonkiss, 2005)، حاضر می‌شوند؛ و تجربه‌های زیسته‌ی خود را با غیر به اشتراک می‌گذارند و تجربیات مشترکی را از همراهی با غریبه‌ها به صورت برخوردهای غیررسمی و برنامه‌ریزی نشده کسب می‌کنند (Bodnar, 2015; Gehl, 2012; Madanipour, 2003; Sagan, 2015; Whyte, 2001)؛ همچنین افراد برای یافتن معنا نمادهایی را با یکدیگر تبادل می‌کنند (Madanipour, 2003) و به دنبال همبستگی و وفاق اجتماعی به صورت جمعی با یکدیگر تقابل و یا همزیستی می‌کنند (Madanipour, 2003; Siláči & Vitková, 2017)؛ در این تقابل افراد مرزها، محدودیت‌ها و محرومیت‌های فردی و اجتماعی را که در قالب ویژگی‌های شخصی، قوانین و هنجارها توسط گفتمان‌های مسلط می‌باشد، درک می‌کنند (Bodnar, 2015; Sagan, 2015) و مهارت‌ها و قدرت‌های خلاقانه‌ی خود برای خروج از این محدودیت‌ها نمایش و مخالفت‌های خود را بیان (Bodnar, 2015) و امکان مذاکره‌ی سیاسی را برای تعدیل قدرت سیاسی و امکان رشد معانی مثبت و منفی آزادی (Madanipour, 2003) را به طور همزمان در چارچوب‌های رسمی کالبدی، عملکردی و معنای ایجاد می‌کنند.

با توجه آنچه گفته شد و با وامداری از پارادایم مسلط بر این پژوهش فضاهای تجربه‌ی زنان مانند هر فضای دیگر در ارتباط با مکان و زمان است که دائماً و در هر دورانی به تأثیر از زمینه‌های موجود و نقش‌های زنان در زندگی روزمره دچار تغییر می‌شود. از این رو مفاهیم مرتبط با زنان و کنش‌های

جنبه‌های مردانه برنامه‌ریزی و سیاست‌های شهری به ویژه با تأکید بر برنامه‌ریزی فمینیستی به دنبال برابری در تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری در فرآیندهای برنامه‌ریزی هستند (نظیر مطالعات Hicks, 2011; Todes, 1995; van den Berg, 2017).

۵. زنان و تجربه‌ی شهری: این مطالعات با تأکید بر زندگی روزمره زنان و مولفه‌های سازنده‌ی آن در مکان‌سازی به بررسی تجربه زنان مبتنی بر مولفه‌های زمینه‌ای نظیر ویژگی‌های فردی، نهادی، اقلیمی، فرهنگی، هویتی، زمانی و مکانی می‌پردازند. مفاهیم مربوط به جغرافیای عاطفی شهری در این دسته قرار می‌گیرد (Alizadeh, 2007; Antchak, 2018; Bidar et al., 2022; Lucero, 2014; Sadeghi & Jangjoo, 2022).

۶. زنان و شکل و فرم شهری: این مطالعات با دسته‌بندی مصرف‌کنندگان به حاشیه رانده شده در فضا به ویژگی‌های فرمی و شکلی فضاهای مورد استفاده آن‌ها می‌پردازد (Alizadeh, 2007; Kurnia, 2017; wati, 2012; Paydar et al., 2017).

۷. زنان و عملکرد شهری: این مطالعات با محوریت سه موضوع حرکت، اشتغال و تفریحات زنان در شهر و فضاهای شهری شکل می‌گیرد (Araya et al., 2022; Noor & Iamtrakul, 2023; Salman Khan, 2023; Souza et al., 2018).

۸. زنان و کیفیت‌های فضایی: در این مطالعات با تأکید بر نیازها و ترجیحات زنان در فضاهای عمومی مبتنی بر دو دسته کلی سلامت و سرزندگی، امنیت (خشونت و جرم و جنایت) زنان در فضاهای عمومی است (نظیر مطالعات Amir-Ebrahimi, 2006; Jab-areen et al., 2019; Khalili & Nayyeri Fallah, 2018; Navarrete-Hernandez et al., 2021; Roy & Bailey, 2021; Schafer et al., 2006; Tandogan & Ilhan, 2016).

مبانی نظری

مفهوم زن در شهر، درون جوامع مختلف با الگوهای اجتماعی و قدرت‌های سیاسی متفاوت؛ رویکردهای مختلفی را در تولید دانش و مطالعات شهری به دنبال داشته‌است. مطالعات شهری از آغاز تا کنون حاکی از آن است که ریشه‌های پژوهش پیرامون زنان در شهر در جنبش‌های مارکسیسم و فمینیسم جستجو می‌شود (Cliff, 1984). خاستگاه این جریانات در دیدگاه‌های رایج از سال ۱۸۷۰ در قاره‌ی اروپا است؛ که یک قرن بعد به موازات فرآیند شهرنشینی و صنعتی‌شدن در مباحث جغرافیایی و مطالعات شهری با تأکید بر ابعاد اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در شهرهای غربی مطرح می‌گردد (Peake, 2019). به تدریج از دهه‌ی ۱۹۹۰ میلادی مفاهیم برخاسته از رویکرد انتقادی

عمومی را برمی‌شمارد. کالتبرت (۲۰۰۸) ویژگی‌های طبیعی برای مثال ساعات روز، ماه، فصل و سال را بر کنش زنان در فضا (مصرف فضا توسط آن‌ها) موثر می‌داند.

تولید اجتماعی فضای زیست زنان در شهر

در جوامع بشری جنسیت، ساختی اجتماعی است که در روند اجتماعی شدن افراد در جامعه با دو مفهوم مردانگی و زنانگی ساخته می‌شود (Cuthbert, 2008). در این میان، فضای شهری به عنوان آشکارترین و ملموس‌ترین جز شهری که نمایشی از تولید اجتماعی فضا است، چالش دو مفهوم زنانگی و مردانگی را نشان می‌دهد. جنس زن به عنوان بخشی از مصرف‌کنندگان فضا بر اساس نظریه‌ی تولید اجتماعی فضا، کنش‌های متفاوتی از مردان را در اشکال گوناگون عمل، کنش و رفتار جنسیتی در مقابله با ساختارها و چارچوب‌های مردانه نظیر رویکرد تفکیکی و نابرابری سلطه (گفتمان قدرت نظیر سرمایه‌داری) و موضوع‌های ذهنی-هنجاری تفکیک و برتری‌جویی (فرهنگ مسلط نظیر پدرسالاری) در نظم کالبدی-عملکردی-فضایی موجود بروز می‌دهد. چارچوب‌های تعریف‌کننده و رسمی در فضاهای شهری اگرچه در فرهنگ‌های مختلف دارای اشکال مختلفی و پرخاسته از ساخت اجتماعی است؛ اما همگی تقریباً دارای نظریاتی ثابتی در زمینه‌ی زنان و جنسیت به ویژه مفهوم زنانگی هستند (Lips, 2016). اشتراکات آن‌ها تمرکز بر سه مفهوم زیبایی، محدودیت و اطاعت است (Lips, 2016).

در یک جمع‌بندی می‌توان گفت: زنان دائماً با تأکید بر جنبه‌های زنانگی خود از این طریق نظم چارچوب‌های مسلط بر فضا اعم از سیاسی، اجتماعی و کالبدی را به چالش کشیده و برای خود فضاهایی با ویژگی خاص پدید می‌آورند. فضاهایی بازنمایی شده از لطافت، محرومیت‌ها و محدودیت‌های مسلط از یکسو و فضاهای نیاز و خواست از سوی دیگر که با اشکال گوناگون کنش در طیفی از سازش، مذاکره و مقاومتی قابل خوانش است.

در یک جمع‌بندی، این بررسی‌ها و روش‌شناسی هر یک نشان از آن دارد که از یکسو مطالعات فضایی در مقیاس خرد و مبتنی بر کنش‌های خاص زنان و برخاسته از زمینه و تدوین مدل زمینه‌ای برای خردفضای شهری مورد توجه پژوهش‌های پیشین نبوده است. خلاصه‌اشاره شده در این پژوهش با کاربردی شیوه‌ی تحلیل «زندگی روزمره» در «خردفضای عمومی شهری»؛ یعنی نظریه‌ی زمینه‌ای؛ و با محوریت کنش زنان با گفتمان رسمی که برخاسته از اندیشه‌ی زندگی مقاومتی می‌باشد؛ مورد توجه است. تا به مدلی نظری-زمینه‌ای برای مولفه‌های موثر بر شکل‌گیری کنش زنان در خرد فضای

ناشی از آن، پدیده‌ای غیر تاریخی و از پیش تعیین شده نیستند، بلکه مفهومی پویا است که به تأثیر از زمینه‌های مختلف و در ارتباط با مفاهیم مستتر در زندگی روزمره‌ی و حقیقت‌های نهفته در آن است (Peake, 2015). زمینه^۱ چارچوب‌های تعریف‌کننده و رسمی یک جامعه در زمان و مکان است که در قالب گفتمان مسلط بر ابعاد مختلف زندگی روزمره احاطه دارد. این چارچوب‌های تعریف‌کننده از یکسو با تعریف استراتژی‌ها و بیان محدودیت‌ها و ممنوعیت‌های رسمی (اعم از قانون و هنجار)، سعی در ساختارمندسازی جریان‌ات زندگی روزمره مردم از جمله زنان دارد؛ و از سوی دیگر دائماً به واسطه‌ی خصلت کنترلی و نظارتی توسط آنها به چالش کشیده می‌شود. الگوهای کنشی زنان در مقابل گفتمان رسمی تابع عوامل مختلفی است و در طیفی از اشکال رسمی تا غیررسمی؛ آشکار و پنهان؛ ایستا و پویا؛ جنبشی و آرام قابل دسته‌بندی است. کنش زنان در فضاهای عمومی شهری از یکسو به تأثیر از فرهنگ و ساختارهای قدرت (Cuthbert, 2008) و از سوی دیگر این کنش‌ها تابع عوامل جبری نظیر سن، نژاد، طبقه و قومیت می‌باشد. سلطه اجتماعی و سیاسی یکی دیگر از عوامل موثر بر این کنش‌ها است (Tonkiss, 2005). افزون بر این به تأثیر از نیازها، توان و تمایلات (انگیزه‌های) زنان و مفهوم زنانگی مبتنی بر ویژگی‌ها و توان بیولوژیکی، سنی، جسمی و روحی آن‌ها می‌باشد. آنچه در این پژوهش جبرگرایی بیولوژیکی خوانده می‌شود ولی چو و لو (۲۰۱۳) در مطالعات خود به آن تفاوت‌های بدنی می‌گویند و بر ارتباط میان تفاوت بدنی زنان و الگوهای رفتاری آنها در فضاهای شهری تأکید دارند. علاوه بر این تجربه‌ی زیسته‌ی زنان و تعریف مفهوم زنانگی از نگاه فردی به تأثیر از نژاد، قومیت، طبقه و یا فرهنگ خاص آن زمینه‌ی اجتماعی می‌باشد؛ که منجر به شکل‌گیری کنش‌هایی متفاوت از دیگر گروه‌های زنان در زمینه‌های اجتماعی متفاوت می‌شود (Lips, 2016b). آنچه در این پژوهش به آن جبر اجتماعی گفته می‌شود. ناپ (۱۹۹۲) تجلی این قدرت اجتماعی در ترکیب با مفهوم جنس و جنسیت؛ آنچه کالتبرت مدل مردانه-زنانه جامعه می‌نامد؛ را در پیکربندی فضا جست‌وجو می‌کند (Cuthbert, 2008). در این راستا عوامل عملکردی (نظیر فواصل کار تا سکونت) و ساختار فضایی شهری (مبتنی بر ویژگی‌های مردانه) نیز تأثیر مشخصی بر نحوه‌ی عمل زنان دارند (Chu & Luo, 2013). افزون بر این در برخورد با زنان تفکرات قالبی وجود دارد که ورای زمینه‌ی اجتماعی، قضاوت‌هایی را در مورد زنان به دنبال دارد (Lips, 2016). تانکیس (۲۰۰۵) ضمن بررسی مطالعات در این زمینه، دو رکن سازنده در نحوه‌ی عمل زنان در فضاهای شهری؛ یعنی امنیت در برابر خشونت و مطالبات مبنی بر حضور در فضای

دانست. از سویی دیگر این روش امکان توزیع داده‌ها به صورت خوشه‌ای برای تعیین مقوله مرکزی، علل، راهبردها، زمینه خاص (شرایط)، عوامل مداخله‌گر و پیامد را برای پژوهشگران فراهم می‌آورد.

در این پژوهش از سه گونه داده بهره گرفته شده است: ۱- داده‌های مشاهده‌ای (به روش سیار (گردشی) برخاسته از زمینه و مبتنی بر مطالعه‌ی رفتار و برداشت میدانی و مشاهده‌ای مشارکتی در زمان و مکان مشخص)؛ ۲- داده‌های تصویری (با استفاده از عکس‌برداری از فضا و تصاویر موجود در سایت‌های خبری و اجتماعی)؛ ۳- داده‌های ذهنی (به روش مصاحبه‌ی عمیق نیمه‌ساختار یافته). در نهایت داده‌های در قالب مدل نظری - زمینه‌ای از طریق کدگذاری، مقوله‌سازی و در نهایت طبقه‌بندی روابط مقوله‌ها ارائه می‌شود. برداشت الگوهای رفتاری در دو بازه‌ی یک هفته‌ای در بهار و زمستان ۱۳۹۸ (به طور منظم) و طی سال‌های ۹۶ تا ۹۸ (به طور نامنظم) انجام پذیرفت. نمونه‌گیری به صورت هدفمند و گزینشی بوده است. ابتدا با حضور یک هفته‌ای در فضا افراد اصلی شناسایی و سپس مورد مصاحبه قرار گرفتند. لازم به ذکر است برای دستیابی به نتایج دقیق‌تر و انتخاب نمونه‌های که اهداف پژوهش را تأمین کنند، پژوهشگر لازم دید دوره‌ای رابه صورت ناشناس در میان مردم و به عنوان عضوی از گروه آوازخوان‌ها با آنها همراهی کند. حضور در میان آن‌ها و در ساعات مختلف با توجه به شرایط اجتماعی بسته و عدم امکان حضور به تنهایی در برخی ساعت‌ها و عدم حمایت ارگان‌های دولتی و انتظامی، و در نهایت تغییر رفتار برخی از افراد پس از آگاهی از پژوهش، بخشی از محدودیت‌ها و مشکلات این پژوهش بود که بر فرآیند طولانی شدن این پژوهش تأثیر گذاشت. افزون بر این رخداد پاندمی کرونا در یک ماه آخر پژوهش الگوهای رفتاری را در خرد فضای شهری دچار تغییر نمود و از آنجایی که مصاحبه‌ها قبل از این واقعه انجام شده بود، این رفتارها و کنش‌ها در مطالعات وارد نشدند.

مصاحبه‌شوندگان شامل ۱۱ نفر از استفاده‌کنندگان مستمر فضا که دارای حداقل ۲ سال سابقه‌ی حضور فعال در فضا می‌باشند. در این پژوهش از نمونه‌ی ۸ به بعد اشباع نظری رخ داده، ولی نمونه‌گیری تا ۱۱ ادامه یافته است. محورهای اصلی مصاحبه‌ی زنان عبارت است از: تجربه‌ی فضایی زنان از فضا، پل خواجه، نیروهای موثر بر فضا، رفتارها و کنش‌های فضایی زنان، گروه‌های مختلف زنان در فضا، توقعات و انتظارات زنان از فضا. برداشت رفتار بر پایه‌ی مشاهده‌ی مستقیم گروه برداشت‌کننده و پژوهشگر بوده است. برداشت‌کنندگان فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد طراحی شهری و دارای تجربه‌ی حضور مستمر در پل خواجه بوده‌اند. برای برداشت رفتارهای

خواجه در شهر اصفهان و تصویری از زندگی روزمره زنان اصفهان در یکی از فضاهای تاریخی آن توصیف و تحلیل شود. با توجه به آنچه در ادبیات و پیشینه پژوهش بررسی شد:

- فضای عمومی شهری به واسطه عرصه نمایش زندگی جمعی، نمایشی از تفاوت‌ها، تمایزات، تناقضات مصرف فضا توسط زنان و مردان به تأثیر از ساختارهای مسلط رسمی است، که در طیفی از کنش و تعاملات بروز عینی می‌یابد؛ و زنان از گفتمان خاص خود برای بیان مناسبات نابرابر قدرت استفاده می‌کنند.

- مطالعات پیرامون زندگی روزمره در فضای عمومی شهری حاکی از آن است که فضای عمومی در گذر زمان به گونه‌ای تنظیم می‌شوند تا بازتولید اجتماعی گروه‌هایی که نیاز به کنترل دارند (اعم از زنان) تحت کنترل باشد.

این امر تجربه‌ی زنان از فضای عمومی را در اشکال گوناگون کنش مصرفی فضا شکل می‌دهد. این کنش‌های مصرفی در اشکال استفاده از تسهیلات، فراغت، اشتغال و مطالبه‌گری فرم و کیفیت فضاهای عمومی شهری (فضای فیزیکی-اجتماعی) را شکل می‌دهد. این محدودیت‌ها ناشی از عوامل مختلفی است. نظریه‌پردازان مختلفی (Alle, Massey & Pryke, 1999; Valentin, 1989) به این موضوع پرداخته‌اند. آنچه از این مطالعات بدست می‌آید نشان از رابطه‌ی بین جنسیت و فضای عمومی به تأثیر از ساختارهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی می‌باشد. کنش‌زنان در فضای عمومی شهری به واسطه دو ویژگی کلیدی ساختارهای مسلط رسمی (محدودیت و محرومیت) نمایشی از تقابل با چارچوب‌های شکل دهنده به فضا و زمان است که در طیفی از کنش‌های خلاقانه‌ی هم‌نوا تا مغایر قابل شناسایی است.

روش‌شناسی

با توجه به خاستگاه این پژوهش؛ «زندگی روزمره» زنان در خرد فضای عمومی شهری؛ تأکید بر استفاده از روش‌های پژوهش کیفی است و از روش نظریه‌ی زمینه‌ای برای شناسایی شکل‌های تکرارشونده، اعمال و افعال و تعامل‌هایی که زنان به تنهایی یا جمعی در پل خاجوی اصفهان در پاسخ به موقعیت این فضا انجام می‌دهند؛ استفاده شده است، تا با به کارگیری استدلال استقرایی، مفاهیم و چارچوب نظری مرتبط با الگوی سیستماتیک (با تأکید بر نسخه‌ی سیستماتیک و مدل پارادایمی اشتراوس و کوربین)، امکان ساخت یک مدل مفهومی برای خوانش مولفه‌های کنش زنان در فضای عمومی شهری در مقیاس خرد فراهم شود. دلیل استفاده از نسخه‌ی سیستماتیک نظریه‌ی زمینه‌ای، در این پژوهش را باید اتخاذ فرآیند سیستماتیک در کدگذاری چند مرحله‌ای و ارائه‌ی نتایج در قالب یک مدل

Table 1. Retest reliability of coding

Row	Interview Code	Number of Code		Agreement Number	Reliability of the test
		Step 1	Step 2		
1	IN_PE1	40	45	30	70%
Total		85		30	70%

پایایی بین بازآزمون کدگذاری پژوهش توسط یکی از متخصصین دانشگاهی بر روی یکی از مصاحبه‌ها که به صورت تصادفی انتخاب شد، انجام پذیرفت. برای این منظور مصاحبه‌ی 1 IN-PE توسط ایشان کدگذاری و با کدگذاری پژوهشگران مقایسه گردید. دلیل انتخاب ایشان تسلط به ابعاد موضوع به دلیل مصاحبه‌های پیشین و گپ و گفتگوهای حین پژوهش و آگاه بودن ایشان از فرآیند پژوهش می‌باشد. برای سنجش پایایی شاخص تکرارپذیری کدگذاری مرحله دوم پژوهشگر برای اندازه‌گیری استفاده شده‌است (جدول ۲).

Table 2. Retest inter-reliability

Interview Code	Number of Code		Agreement Number	Inter-reliability retest
	Specialist	Researcher		
IN_PE1	31	45	23	61%
76				

یافته‌های پژوهش

از آنجایی که در مرحله کدگذاری داشتن آگاهی اجمالی از جامعه زنان در ایران بر قدرت تجزیه و تحلیل پژوهشگران تأثیرگذار می‌باشد؛ در این بخش ابتدا دورنمایی از زنان در جامعه‌ی ایرانی ترسیم می‌گردد و سپس داده‌های مربوط به کنش زنان در فضاهای عمومی شهری تبیین و تفسیر می‌شود.

موردپژوهی: گفت‌وگو با زنان ایرانی در دوران معاصر

تغییر ماهیتی فضای عمومی شهری و بروز عینی مفاهیم زنانگی در شهرهای ایران و تلاش برای تغییر ساختارهای مسلط را باید در ساختار اجتماعی و رخداد جنبش‌های اجتماعی زنان برای مطالبات خود در برابر مناسبات قدرت جست‌وجو کرد. خاستگاه این جنبش‌ها در ایران به صورت غیر رسمی به دوران محمد شاه قاجار بر می‌گردد؛ که با ظهور فرقه‌هایی نوین (نظیر بهائیت)، زنان سعی در به چالش کشیدن گفتمان استبدادی پیش از مشروطه داشتند (Mahdi, 2004). در این دوران برای مقابله با دو رکن ساختارهای صلب مذهبی (مبارزه با پوشش کامل بدن) و ساختارهای اجتماعی مردسالانه (مبارزه با حضور زنان در حرم‌سراها)، گفتمان حاشیه‌ای زنان توسط زنان و مردان تحصیل کرده که دارای موقعیت اقتصادی و جایگاه اجتماعی بالاتری هستند، ظهور می‌کند. آن‌ها آموزش را به عنوان میدان نبرد اصلی خود برای بهبود وضعیت زنان انتخاب کردند و به توسعه‌ی مدارس، نشریات و انجمن‌های زنان ادامه دادند (Kermanian, Markaz Malmiri & Zarei, 2020). این جریان‌ها اغلب با مخالفت رهبران مذهبی به دلیل مغایرت با قوانین اسلامی (شرع) مواجه

زنان در بازه‌های زمانی ۹ گانه (طلوع، صبح، ظهر، بعدازظهر، غروب، عصر، شب، نیمه‌شب و بامداد) و در پهنه‌بندی فضای پل در دو سطح (طبقه‌ی اول: ورودی شمالی و جنوبی، پلکان‌های شرق، محور شرقی، فضای سکوها‌ی میانی (دهانه‌ها)، زیرسندبدها، محور غربی (سندبدها)، صفه‌ی آرامش، دهانه‌ی تنظیم آب شمالی (سکوی مرده‌شور)، برج‌های شمالی و جنوبی و طبقه‌ی دوم: رواق شرقی و غربی؛ محور میانی حرکتی، بیگلریگی و ساختمان ورودی شمالی و جنوبی) انجام گرفته‌است (شکل ۱).

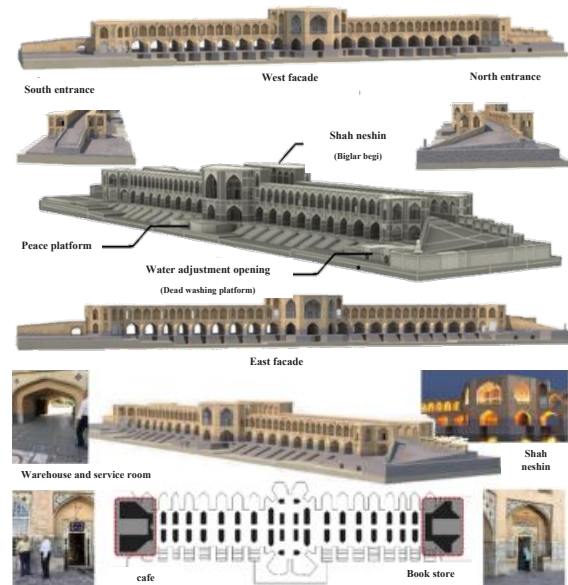

Fig. 1. 3D Khajoo Bridge

در این پژوهش پایش نظریه شامل روایی و پایایی داده‌ها و اعتبار نظری مبتنی بر روش نظریه‌ی زمینه‌ای می‌باشد. در این روش پالایش و پایش نظریه شامل بازبینی طرح از لحاظ انسجام درونی، بازبینی مقوله‌های ناپروده و حذف مقوله‌های زائد و سنجش اعتبار طرح نظریه می‌باشد (Strauss & Corbin, 2019). انسجام درونی داده‌ها از طریق پایایی بازآزمون و بین بازآزمون توسط پژوهشگر با بازنگری مکرر و حرکت رفت آمدی میان داده‌ها و نظریه مورد توجه بوده‌است.

بعضی مقوله‌ها که تأثیری در فرآیند پژوهش نداشتند از فرآیند تحلیل حذف و برخی دیگر بیشتر مورد توجه قرار گرفتند. در پایایی بازآزمون کدگذاری پژوهش از ضریب پایایی هولستی بر حسب درصد توافق مشاهده شده بهره گرفته شده‌است. برای این منظور یک مصاحبه به صورت تصادفی انتخاب و در دو بازه‌ی زمانی یک ماهه مجدداً کدگذاری گردید. سپس کدهای مشخص شده با یکدیگر مقایسه شدند و از طریق سنجش میزان توافق (عدد یک) و عدم توافق (عدد صفر) شاخص ثبات از طریق فرمول زیر سنجیده شده‌است. پایایی بازآزمون مصاحبه‌های انجام شده در این پژوهش ۷۰٪ است (جدول ۱).

درصد پایایی = (تعداد توفقات × ۲) / (تعداد کل کدها) × ۱۰۰٪

شدند. افزون بر این اولین شورش‌های رسمی و حضور فعالانه‌ی زنان در این دوران را در شکل شورش غذایی تنباکو (۱۸۷۲) و رفع استثمار و به پیروی از رهبران مذهبی و انقلاب مشروطه با هدف مشارکت سیاسی مردم و مبارزه با گفتمان سلطنت دانست (Anbarmoo, 2022).

در دوران پهلوی اول به واسطه‌ی تقابل ساختار قدرت (مبتنی بر لزوم اصطلاحات به تأثیر از کشورهای غربی) و ساختار سنتی (مبتنی بر باورهای پدرسالانه‌ی قاجار و ممنوعیت‌های اعمال شده از سوی علمای دینی)؛ شرایط متناقضی برای حضور زنان در عرصه‌های عمومی رخ می‌دهد. از یکسو به تقلید از غرب مشارکت زنان در امور عمومی، حضور در حرفه‌های نوین و آزادی اجتماعی گسترش می‌یابد و تلاش برای کسب برابری با مردان در عرصه‌های مختلف به ویژه حضور همزمان و استفاده‌ی برابر از فضاهای عمومی نظیر رستوران، سینما، معابر، مدارس، دانشگاه و نظایر آن به ثمر می‌رسد (Safai, 1975; Mousavi Jazayeri, 2018; Nafisi, 1965) و از سویی دیگر در رفتاری متناقض به تأثیر از مخالفت‌های مداوم علما و دولت با فعالیت‌های زنان و روحیه‌ی پدرسالانه‌ی رضا شاه بسیاری از سازمان‌های مستقل و ناسازگار زنان و انجمن‌های ضد مردسالاری تعطیل می‌شود؛ مطالبات سیاسی آنها نادیده و تنها به مطالبات متمرکز بر فعالیت‌های رفاهی و آموزشی تأکید می‌شود^{۱۱} (Mahdi, 2004). اقدامات شاه نمایشی از هدایت جنبش زنان به تأثیر از گفتمان دستوری برخاسته از جریان مدارنیزاسیون غربی با محوریت نمایش حضورپذیری زنان در عرصه‌های عمومی، ایجاد امکانات برای آموزش زنان و حفظ وضعیت مردسالاری علی‌رغم دو محور قبلی است (Paidar, 1997).

در دوران پهلوی دوم (۱۹۷۹-۱۹۴۱) عوامل خارجی به ویژه جنگ جهانی دوم و اشغال ایران از یکسو و عوامل داخلی به ویژه کودتای ۱۹۵۳ و انقلاب سفید نقش مهمی در تاریخ جنبش زنان دارد. با عزل رضا شاه و کاهش قدرت گفتمان دستوری، گفتمان سوسیالیستی و مکتب‌های ناشی از آن نظیر مارکسیسم و کمونیسم به واسطه‌ی ارتباط با نیروهای خارجی، فرصت برای توسعه‌ی احزاب و سازمان‌های سیاسی را فراهم می‌آورد؛ و این خود مجال برای تأسیس تشکلهای مختلف، مستقل و سیاسی برای زنان می‌شود. آنچه در این دوران رخ می‌دهد بیان مطالبات زنان از طریق فعالان طبقه‌ی متوسط روبه بالا و اغلب تحصیل‌کرده (به صورت رسمی) و اجتماعات زیرزمین به صورت غیررسمی است (Azari, 2019). به تدریج جریان‌های خودجوشی توسط زنان سطح پایین (کم‌سواد و بی‌سواد) با هدف مشارکت در امور سیاسی شکل می‌گیرد. در

این دوران تحول‌خواهی از بالا به پایین جامعه‌ی زنان گسترش می‌یابد (Seyyed Mahmood and Farzaneh 2018). نتیجه این اقدامات در کل حضور زنان در طیف گسترده‌ای از عرصه‌های عمومی در یک چارچوب با آزادی اجتماعی منوط به اطاعت سیاسی از شرایط دستوری و مبتنی بر نهادی مردانه بود. از این رو در این دوران نوسازی و توسعه‌های اقتصادی و اجتماعی منجر به توسعه‌ی طبقه‌ی متوسط جدید و طبقه‌ی کارگری صنعتی می‌شود و اقدامات حکومت به نیازهای اقتصادی و اجتماعی آنها می‌پردازد و در سطح سیاسی توسعه‌ی چندانی شکل نمی‌گیرد؛ از این رو شکاف سیاسی با حکومت تجلی می‌یابد (Abrahamian, 1982, 2018).

در دوران جمهوری اسلامی (۱۹۷۹- تا کنون) شرایط مختلف ناشی از انقلاب، جنگ، شرایط پسا جنگ، انقلاب اطلاعات، تجلی شبکه جهانی، تحریم‌های جهانی، جنبش‌های جهانی و نظایر آن جنبش زنان ایران را وارد مرحله‌ی نوینی می‌کند، که در این پژوهش تحت عنوان گفتمان پیشروی آرام نامیده می‌شود. در انقلاب ۱۹۷۹ شاهد همبستگی گسترده‌ی زنان مذهبی و به حاشیه‌رانده‌شده که در دوران قبل به خانه‌های خود پناه برده بودند، با زنان غیرمذهبی هستیم. در این دوران زنان دوباره به نیروی اصلی تغییر اجتماعی در چارچوب ایدئولوژی اسلامی بدل می‌شوند. در این دوران زنان (اعم از مذهبی و غیرمذهبی) به تحریک علمای دینی (به ویژه روشنفکران دینی) با الهام از اسطوره‌های زن مذهبی به عنوان نمادهای مقاومت در برابر گفتمان کنترلی بدل می‌شوند و در جریانات اعتراضات به عرصه‌های عمومی کلیدی نظیر مساجد، حسینیه‌ها، دانشگاه‌ها و مهمتر از همه خیابان‌ها می‌آیند. با تثبیت رهبری مذهبی و زمینه‌سازی برای استقرار جمهوری اسلامی، اولین اقدام مشروط کردن حضور زنان در عرصه‌های عمومی با درخواست رعایت قوانین دینی و احکام جدید روحانیون بود. برای حفظ و اجرای این دستورات در عرصه‌های عمومی و حتی خصوصی نیز گروه‌های مراقب زن با نام دختران زینب ساماندهی شدند (Mahdi, 2004).

حضورپذیری مشروط، محدود، مرزبندی‌شده و تفکیک‌شده (جدایی‌گزینی) و محرومیت از برخی مشاغل (ممنوعیت انجام و اخراج) و حرفه‌های تخصصی از ویژگی‌های این دوران آغازین است. در این دوران دو گفتمان زنان اسلام‌گرا و سکولار در تقابلی جدی قرار می‌گیرد و ساختارهای هر دو نگرش توسط دیگری به چالش کشیده می‌شود. نتیجه این چالش پیروزی ساختار اسلامی است. در جدال بین این دو گفتمان، گفتمان سومی با حضور زنان متدین و معتقدی شکل می‌گیرد که نه در چارچوب گفتمان سنتی و نه در چارچوب الگوهای رفتاری گفتمان سکولار قرار دارد، متولد می‌شود. این گفتمان

۳. کنشگری زنان ایرانی در دوران متأخر، با تأکید بر فردگرایی ناشی از جریانات و ارزش‌های جهانی به ویژه آشنایی با حقوق بشر، حقوق فردی، استقلال فردی، از یک الگوی پیشروی آرام (تدریجی) و متکثر پیروی می‌کند. گفتمانی که در لایه‌های پنهان فضاهای عمومی شهری کنش‌هایی جمعی را در چالش با ساختارهای مردسالانه و مذهب‌گرایانه بدون خشونت دنبال دارد.

نقش پل خواجه در فضاهای عمومی شهر اصفهان

پل خواجه به عنوان یک پل-فضا یکی از فضاهای شهری است که در طول تاریخ شهر اصفهان جایگاه ویژه‌ای در فرم، عملکرد و هویت شهر اصفهان داشته است. پل خواجه با نام‌های مختلف پل شاهی، پل بابارکن‌الدین، پل حسن آباد، پل شیراز، پل گبرها و پل امیر حسن بیک از زیباترین و عملکردی‌ترین پل‌های جهان به حساب می‌آید. این پل در اصل هم نقش سد را در مقابل عنصر طبیعی آب ایفا می‌کرده و هم پل ارتباطی بر سر راه کهن اصفهان به شیراز بوده‌است (Pirnia, 2004). پل خواجه به عنوان یک فضای عمومی در مقیاس خرد شهری، ریزفضاهایی را در دو سطح دارد، که بستر رخداد فعالیت‌های مختلف حرکتی و تجمعی است. موقعیت مکانی این پل بر محور ارتباط و تاریخی شمالی- جنوبی چهارباغ صدر و محور گردشگری شرقی- غربی پارک زاینده‌رود، از یکسو این فضا را برای شهروندان هر دو پهنه‌ی شمالی و جنوبی قابل دسترس و به یکی از فضاهای گردهمایی و تجمع شهری؛ و از سوی دیگر به دلیل مجاورت با کاربری‌های خاص اداری، نظامی، مذهبی و فرهنگی به یکی از نقاط استراتژیک و سیاسی شهر که مورد توجه دولتمردان و سازمان‌های مذهبی- دولتی-حکومتی است بدل شده‌است.

ریخت‌شناسی خاص این پل خصلتی دوگانه را به این فضا بخشیده‌است: از یکسو فرم خطی پل، الگوهای رفتاری مبتنی بر حرکت عبوری به‌ویژه در گذرگاه بالایی را شکل می‌دهد و از سوی دیگر دانه‌بندی خاص این پل به شکل منفک و با ایجاد حفره‌هایی در زیر پل و سکوهایی برای نشستن و بساط چیدن در طبقه پایین و ضلع شرقی پل، فضاهایی برای توقف (ایستادن و نشستن) را فراهم می‌آورد. سه عنصر اقلیمی اصلی و کلیدی در پل خواجه بر رخداد الگوهای رفتاری و تعاملات اجتماعی در آن تأثیر می‌گذارد که عبارت است از: آب، تابش خورشید (گرما و نور) و وزش باد. این فضا را با دارا بودن شش نقش زیر می‌توان در زمره‌ی یکی از خرد فضاهای عمومی شهر اصفهان قلمداد نمود: نقش سیاسی (نمادین-فضا)، نقش عملکردی (پل-فضا)، نقش ادراکی و لنگرگاهی (میراث-فضا)، نقش نمایشی (رویداد-فضا)، نقش طبیعی (طبیعت-فضا) و نقش اجتماعی (پاتوق-فضا).

به دنبال بازتعریف جایگاه زنان به نحوی است که بتواند پاسخگوی نیازهای به روز آنان متناسب با زمینه‌های فرهنگی و سنتی ایران باشد. افزون بر این گفتمان‌ها در دوران جمهوری اسلامی، زنان که به هیچ یک از این گفتمان‌ها پایبند نبودند در عملی جمعی بدون کنشگر اقداماتی را بدون خشونت در تعدیل ساختارهای مسلط انجام می‌دهند که در حوزه‌های مختلف سعی در همگام سازی با جامعه‌ی جهانی و جنبش‌های جهانی هستند. این گفتمان که ناشی از زندگی روزمره و مولفه‌های آن است، جریانات آرامی را در تقابل با گفتمان مسلط و اقدامات دولتی و حکومتی برای تحمیل هویت جمع‌گرایانه و یکپارچه‌سازی زنان ایرانی به دنبال دارد. اقدامات گفتمان مسلط بر یکپارچه سازی، استراتژی زنان را بیشتر به الگوهای فردگرایی و رهایی از وابستگی‌های گروهی (به ویژه ارزش‌های برخاسته از دین، خانواده و قومیت) هدایت کرده‌است. گفتمان آرام زنان با روندی معکوس سعی در تغییر مرزهای تحمیلی گفتمان مسلط دارد؛ گفتمانی که بدون خشونت سعی در تأثیرات تدریجی و تکاملی دارد.

آنچه بررسی شد، مرور اجمالی بر وضعیت و گفتمان انتخابی زنان در ایران معاصر است که در تحلیل کنش زنان در فضا و مقطع زمانی انتخابی نقش تعیین‌کننده‌ای دارد. بر این اساس می‌توان به تحلیل‌های زیر رسید:

۱. در دوران ورود جامعه‌ی ایرانی به دوران مدرن (اواخر دوران صفویه و پس از آن قاجار) به ویژه به تأثیر از تغییر سبک جامعه‌ی ایرانی از فرهنگ روستایی به شهری و آگاهی از جریانات مدرن به واسطه‌ی ارتباطات با جهان غرب الگوهای کنشی متمایزی برای زنان قابل شناسایی است. این امر با پررنگ شدن نقش خرد فضاهای شهری نوین (برای مثال خیابان‌های مدرن) و دیگر فضاها و اماکن عمومی (پارک‌ها و موزه‌ها و تئاترها و ...) در حیات شهرهای ایران از یکسو و تلاش‌های زنان برای به رسمیت شناخته شدن در چارچوب‌های صلب جامعه‌ی ایرانی از سوی دیگر، به کنش‌های خلاقانه‌ای منجر می‌شود که شناسایی آن‌ها کمک شایانی به شناخت ابعاد و ویژگی‌های هر دوره و مقطع عرضی جامعه‌ی شهری ایران در خرد فضاهای شهری که قابل دسترس‌ترین فضا برای زندگی عمومی زنان است، می‌کند.

۲. مطالعات پیرامون گفتمان انتخابی زنان در جامعه‌ی ایرانی نشان از تغییر روش برخورد با ساختارهای مسلط و گسترش گفتمان آرام و متکثر است که در حوزه‌های مختلف و با وامداری از جریانات و ارزش‌های جهانی از یکسو و نوزایی مفهوم‌های زنانگی در فضاهای عمومی شهری دارد؛ که خوانش آن به آینده‌پژوهی فضاهای شهری کمک به سزایی دارد.

مدل زمینه‌ای کنش زنان در خرد فضای عمومی پل خواجه

کدگذاری باز تا گزینشی

براساس روش زمینه‌ای سیستماتیک مورد استفاده در این پژوهش، فرآیند تحلیل داده‌ها با کدگذاری باز شروع و با نزدیک شدن به مراحل پایانی فرآیند تحلیل کدگذاری گزینشی بیش‌تر مد نظر می‌باشد. فرآیند کدگذاری در دو سطح در قالب مفاهیم عام (C)، مقوله‌ها (SC) و مقوله‌های کلان (TC) و سپس براساس مدل پارادایمی ارتباط مقوله‌ها در یک مدل زمینه‌ای ارائه و در نهایت مدل نظری با توجه به داده‌های زمینه‌ای شکل می‌گیرد. فرآیند کدگذاری در این پژوهش با تأکید بر تحلیل جمله و عبارت و با توجه به داده‌های حاصل از مصاحبه‌های عمیق بدون ساختار در مرحله اول ۷۰۰ عبارت (گزاره) در مرحله کدگذاری باز به تعداد ۵۶ مفهوم (کد سطح اول)، ۲۲ مقوله (کد سطح دوم) و ۱۲ مقوله‌ی کلان (کدهای نظری) تقلیل می‌یابد. در کدگذاری محوری ارتباط مقوله‌ها در شکل جدیدی (براساس مدل پارادایمی) تدوین شده است.

در این پژوهش پدیده‌ی مرکزی؛ مولفه‌های مؤثر بر رخداد کنش زنان و تغییرات آن (شامل شدت، دوام، تکرار) به عنوان پدیده‌ای که سایر مقوله‌ها به آن ربط پیدا می‌کنند و از دل سایر مقوله‌ها سر بر می‌آورد؛ یا از آن ناشی (علل)؛ یا به عنوان محرک زمینه‌ساز رخداد آن است (زمینه‌ساز)، یا به آن منجر (پیامد) می‌شود؛ و یا تحت تأثیر آن تداوم یا شدت آن تغییر می‌کند (شرایط دخیل) و یا بازخوردی از آن (کنش و تاکتیک و ابزار) می‌باشد، مطرح می‌شود.

بر این اساس مقوله‌های کدگذاری باز پس از کدگذاری در سه سطح، در ۶ دسته‌ی فوق‌الذکر طبقه‌بندی می‌شوند. سپس با توجه به استنتاج منطقی از مصاحبه‌های عمیق بی‌ساختار این مقوله‌ها در یک مدل ارتباطی؛ در مرحله کدگذاری گزینشی و در یک آرایش نظری جدید ترسیم و نظریه با بسط روابط و تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مقولات بر پدیده‌ی مرکزی تفسیر می‌شوند (شکل ۲).

در این مرحله روایت و داستان فضا به عنوان مدلی از روابط مقوله‌های اصلی برخاسته از زمینه برای رخداد کنش‌های زنان در خرد فضای عمومی شهری؛ پل خواجه؛ به عنوان مقوله‌ی مرکزی که در ارتباط با مقوله‌های دیگر به دفعات توسط مصاحبه‌شوندگان به آن اشاره شده است و در تمامی داده‌ها پدیدار است و رابطه معناداری با دیگر مقوله‌ها دارد، تفسیر می‌شود و به عنوان یک مدل مفهومی، ملاکی برای تحلیل ساختار و فرآیند کنش زنان در خرد فضای عمومی پل خواجه در مرحله بعدی می‌شوند.

توصیف اولیه از نظریه‌ی زمینه‌ای؛ داستان فضایی کنش زنان در خرد فضای عمومی پل خواجه

یافته‌های حاصل در این بخش حاکی از آن است که زمینه‌ی بروز عینی کنش زنان در پل خواجه؛ به عنوان یک خرد فضای عمومی شهری؛ در خاستگاه و بستر؛ به عنوان پیش زمینه؛ با دو مقوله‌ی منظر ایدئولوژیک شامل مقوله‌ی جهان‌بینی (طبع دینی) و مقوله‌ی حکمروایی (طبع سیاسی) شکل می‌گیرد. این مقوله‌ها با توجه به ساختار کلان برنامه‌ریزی

The factors affecting women's practices in public micro space occur in the context of ideological power strategies (religious nature and governance nature) that dominate all categories. These actions are structured in time and space by the categories of feminine nature, biocultural nature, global nature, and institutional nature, and by two underlying and stimulating categories of indigenous nature and artistic nature, and are moderated or intensified by three interfering categories of social relations nature, emergency nature, and tourism nature. These practices are formed in a spectrum from congruent to contradictory with the official discourse in behavioral patterns based on the techniques of compromise, threshold, conflict, violation, and destruction. The use of space by women is manifested in four axes: empathetic consumption (alternative), creative consumption (new form of practices), autonomous consumption (free consumption of space), consumption to gain legitimacy from the official discourse (legitimacy seeking), and consumption for social evaluation. Women use four tools: time-behavior, place-behavior, agent-behavior, and tool-behavior. The consequences of women's practices can be identified in two ways, positive and negative, for women and the official discourse. For women, the positive consequences are sociability and spatial quality, and for the official discourse, social foresight and controllability. And the negative consequences for women are social anxiety and spatial quality, and for the official discourse, de-legitimation and taking over and appropriating space from official discourse. For the official discourse, it is delegitimation and reduction of the formality of space and the appropriation and repossession of space from the official discourse.

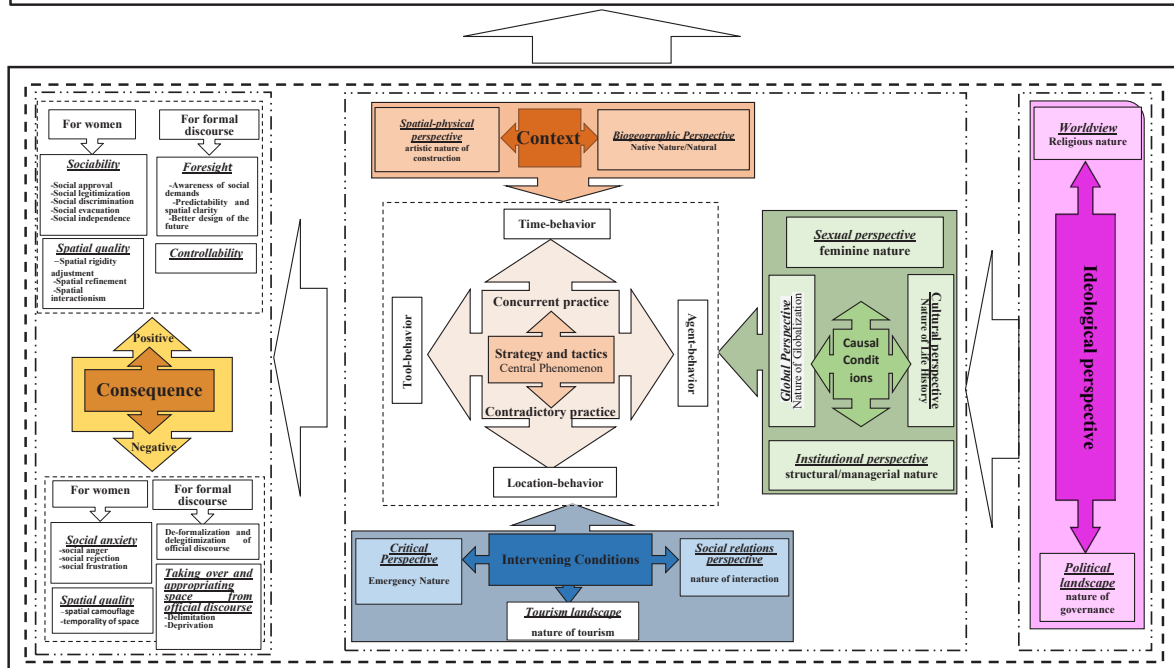

Fig. 2. Theoretical-Content Model of Women's Practices Event in Khajoo Bridge

و سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران در تمامی فضاهای عمومی ایران به عنوان شرایط ناشی از نظام فکری مسلط ایدئولوژیک از سطح خرد تا کلان دیده می‌شود. زنان در مصاحبه‌های خود از این دو مقوله به عنوان مقوله‌های فرا موضوعی که بر تمامی عرصه‌های زندگی فردی و جمعی سایه انداخته‌است، یاد می‌کنند.

مقوله‌های علل (سبب‌ساز) به عنوان مجموعه‌ای از شرایط ریشه‌ای مبتنی بر زمان و مکان که دلیلی بر کنش زنان می‌شود، در ۴ مقوله‌ی منظر جنسی (طبع زنانگی)، منظر فرهنگی (طبع زیستی-تاریخی)، منظر نهادی (طبع ساختاری-مدیریتی) و منظر جهانی (طبع مدرن شدن) قابل دسته‌بندی است. منظر جنسیتی با ویژگی‌های فیزیولوژیکی که شامل توانایی و ویژگی‌های فردی زنان (توانایی‌های جسمانی، ذهنی) و بیولوژی که شامل توانایی‌های احساسی و ادراکی و الگوهای رفتاری ناشی از آن است. این ویژگی‌های باعث تغییر کیفیت‌های ساختارهای مسلط مردانه و رواج زنانگی در فضا می‌گردد؛ منظر فرهنگی با تأکید بر الگوهای زیست که در طول تاریخ شکل گرفته‌است به الگوهای رفتاری ثابت زنان و هنجارهای مسلط بر آن‌ها می‌پردازد؛ طبع نهادی با تأکید بر قوانین و مقررات مدیریتی به نظم محیطی می‌پردازد؛ طبع جهانی با تأثیرپذیری از وقایع و جریان‌ات جهانی به صورت یک مقوله متغییر و بعضاً کوتاه مدت مطرح می‌شود. مقوله‌های زمینه (محرک) با دو مقوله‌ی جغرافیای زیستی که به عناصر خاص طبیعی (رودخانه، تابش، باد، اقلیم) تأکید دارد و مقوله‌ی فضایی-کالبدی که به ابعاد مختلف فضایی (عملکردی، مورفولوژی، زیباشناسی) می‌پردازد، مطرح می‌شود.

مقوله و شرایط مداخله‌گر یا تشدید کننده با سه منظر روابط اجتماعی (کمیت قرارگاه رفتاری نظیر نوع، تواتر، شدت، تراکم، طول مدت، زمان فعالیت)؛ منظر گردشگری و منظر بحرانی (طبع اضطراب در مواقع سیل، پاندمی و ...)؛ کنش‌ها، عمل و تاکتیک شامل تاکتیک‌های هم‌نوا (با هدف همبستگی اجتماعی) و تاکتیک‌های مغایر در ۵ تاکتیک‌سازی (با هدف دگرم‌خوری در مصرف همدلانه از فضا)، تاکتیک آستانه‌ای (با هدف نمایش دگرکنش‌ها در مصرف خلأ فضا و عبور از ساختارهای مسلط با هدف ایجاد شکل‌های نوینی از فرهنگ‌های پیشین و وارداتی)، تاکتیک‌های ستیزی و تقابلی (با هدف استفاده‌ی آزاد و کسب خودمختاری) و تاکتیک‌های نقضی (با هدف کسب مشروعیت و سرپیچی از ساختارهای رسمی در مصرف فضا) و تاکتیک‌های تخریبی (با هدف تخلیه‌ی فشارهای اجتماعی) دیده می‌شود. این تاکتیک‌ها با ۴ روش گزینش فضا-رفتار، گزینش زمان-رفتار، گزینش جمعیت (گروه) -رفتار و

گزینش ابزار-رفتار در خردفضای پل خواجه (به عنوان مقوله مرکزی) دیده می‌شوند. پیامدهای رخداد کنش‌ها با توجه به اهداف تاکتیک‌ها و کنش‌های زنان در دو شکل پیامدهای مثبت و منفی برای زنان و گفتمان رسمی قابل دسته‌بندی است. پیامدهای مثبت برای زنان شامل تأیید اجتماعی، مشروعیت‌یابی اجتماعی، تخلیه اجتماعی، استقلال‌طلبی اجتماعی، تبعیض‌زدایی اجتماعی، کاهش رسمیت و مردانگی (تعدیل) فضایی، تلطیف فضایی، تعامل‌گرایی در فضا؛ و پیامدهای مثبت برای گفتمان رسمی آینده‌نگری (آگاهی‌بخشی از مطالبات و نیازهای اجتماعی زنان) و قابل پیش‌بینی بودن و وضوح فضا و توانایی در ارائه بهتر سیاست‌های مدیریتی در کنترل و نظارت فضا می‌باشد. پیامدهای منفی برای زنان شامل خشم اجتماعی، طرد اجتماعی، سرخوردگی اجتماعی و منفی برای گفتمان رسمی شامل کاهش رسمیت و مشروعیت گفتمان رسمی در فضا و تصاحب و تملک فضا از گفتمان رسمی (بازپس‌گیری فضا) می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

در این بخش نتایج حاصل از داده‌ها مورد بازخوانی مجدد قرار می‌گیرد.

نتایج حاصل از کدگذاری باز تا گزینشی (ارتباطات عام اجزای نظریه)

کنش زنان در طیفی از کنش‌های هم‌نوا تا مغایر با گفتمان رسمی به عنوان بخشی از کنش روزانه‌ی جاری در خردفضای پل خواجه به عنوان مقوله‌ی مرکزی در شبکه‌ای از روابط مبتنی بر جبرگرایی، اختیارگرایی، سازگارگرایی، مطالبه‌گری میان مقوله‌ها شناسایی می‌شود. این روابط عبارت است از:

۱. منظر ایدئولوژی (طبع دینی و طبع حکمروایی) به عنوان یک مقوله متمرکز که زیربنایی شکل‌دهنده به مقوله‌های علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر می‌باشد. این مقوله در رابطه‌ی مستقیم و بلافاصله و جبرگرایانه بر رخداد کنش‌های روزانه زنان در خردفضای پل خواجه تأثیر می‌گذارد.

۲. کنش زنان در پل-فضای خواجه از طریق تسلط و تصمیم‌گیری مستقیم و یک طرفه منظر ایدئولوژیک بر سه منظر جغرافیای زیستی (طبع طبیعی: به ویژه آب) و ساختار فضایی (مورفولوژی و کیفیت فضایی به ویژه فعالیت‌های برنامه‌ریزی شده نظیر جشن‌های ملی و مذهبی) و منظر بحرانی (نظیر ممنوعیت استفاده) و منظر ساختاری-مدیریتی پایش انضباطی محیط (به ویژه قوانین زمانی مربوط به زمان فعالیت اماکن عمومی نظیر کافه و کتابفروشی) به طور غیرمستقیم بر کنش زنان تأثیر می‌گذارد (جبرگرایی).

۳. کنش زنان در پل-فضای خواجه به تأثیر از

پنهان‌کاری) و کارگران جنسی پنهان در فضا می‌باشد.

۷. کنش زنان در فضا-پل خواجه به تأثیر از منظر ارتباطی (به ویژه تعاملات از پیش تعیین شده و کنترل شده، شامل رویدادهای اجتماعی، سیاسی، اقتصادی) و تبادلات فرهنگی گردشگران داخلی و خارجی ناشی از حضور بازدیدکنندگان و رسانه‌های جمعی است؛ که رابطه‌ی مستقیمی میان بروز رویدادهای کنترل شده و کنش‌های روزانه آن‌ها وجود دارد. در تعاملات کنترل شده، تنوع رخداد کنش‌ها، شدت و مکان آن به دلایل نظارت و حضور مستقیم مسئولان و بازدیدکنندگان فضا و تراکم جمعیتی بالا به طور محسوسی تغییر می‌کند. تغییر مکانی رخداد کنش‌های روزانه به فضاهای حاشیه‌ای در پارک و پراکندگی زنان در فضاهای حاشیه‌ای و پیرامونی پل نمونه‌ای از این تغییرات می‌باشد.

۸. کنش‌ها و تاکتیک‌های زنان در دو گروه کلی راهبردها و تکنیک‌های هم‌نوا (منطبق) و مغایر با ساختارهای هنجارین (طبع فرهنگی) و قانونی (طبع نهادی) در سطح ظاهر و ساختار ایدئولوژیک (طبع دینی و حکمروایی) در سطح پنهان در فضای پل خواجه قابل شناسایی است.

۹. کنش زنان در فضا- پل خواجه در یک تاکتیک هم‌نوا و چهار تاکتیک مغایر با گفتمان رسمی قابل شناسایی است. تاکتیک هم‌نوا با هدف مصرف برنامه‌ریزی شده اشکال گوناگونی از الگوهای رفتاری ضروری و انتخابی را شامل می‌شود که با ساختار رسمی (اعم از ایدئولوژی یا زمینه) هم‌راستا می‌باشد. تاکتیک آستانه‌ای با هدف نمایش کنش‌های خلاقانه و نوین که در شکل مصرف خردفرهنگ‌ها گذار (عبور) دیده می‌شود، الگوهای رفتاری زنان سنتی که اقدام به رفتارهای ساختارشکنانه می‌کنند نظیر آوازخوانی، بازی زنان، قلیان کشی و نظایر آن. گونه‌ای دیگر از رفتارها تاکتیک ستیز با گفتمان رسمی است که در اشکال گوناگون الگوهای رفتار مصرف‌آزاد (خودمختار) فضا در دو گونه‌ی الگوهای رفتاری قانون ستیزی-هنجارستیزی و تغییر-تملک فضا (در اشکال بساط چینی و زیرانداز) دیده می‌شود. گونه‌ای دیگر از تاکتیک مغایرت، تاکتیک نقض در اشکال گوناگون مصرف فضا برای کسب مشروعیت و بیان نیازهای فروخورده و سرکوب شده می‌باشد، الگوهای رفتاری که با هدف به چالش کشیدن منظر ایدئولوژی در چند دهه‌ی اخیر بسیار دیده می‌شود نظیر کشف حجاب، رقصيدن در فضا، انتخاب پوشش آزاد و نظایر (آن) تاکتیک تخریب در دو شکل تخلیه‌ی اجتماعی (روان‌پالایی) نظیر دیوارنویسی و دعوا و مطالبه‌گری در چهار گونه‌ی مطالبات فرهنگی- اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و زیست‌محیطی در فضا نمود عینی می‌یابد. هدف از رخداد این کنش‌ها را باید به ترتیب تثبیت فضایی، آزادسازی و کسب مشروعیت در فضا دانست

شرایط مساعد منظر طبیعی (برای مثال جریان آب، سایه‌اندازی و وزش باد مطلوب) حضور فعالانه‌تری در خردفضای پل خواجه دارند (اختیارگرایی).

۴. کنش زنان در پل- فضای خواجه به تأثیر از نقش، قومیت، شغل، پیش‌داوری‌ها و تبعیض‌ها در منظر فرهنگی و در تعدیل با آن ساماندهی می‌شود و اشکال خلاقانه از بودن زنان در فضا (گروه‌های دختران نوجوان، گروه‌های شبکه‌های فروش مجازی، گروه‌های جدید تبلیغات محصولات) رقم می‌خورد (سازگارگرایی).

۵. کنش زنان در پل- فضای خواجه در راستای رابطه‌مداری و تعامل‌گرایی (محیط طبیعی و محیط انسانی) بیش از تعامل با محیط کالبدی-فضایی شکل می‌گیرد. ساختار پله‌ای و ساختار دانه‌ای پل در طبقه اول امکان ارتباط مستقیم با عنصر آب و افراد را برقرار می‌سازد (تعامل‌گرایی).

۶. کنش زنان در پل- فضای خواجه در طیفی از هم‌نوا تا مغایر با گفتمان رسمی (اعم از ایدئولوژی و فرهنگ) نمایشی از نیازها و انگیزه‌ها و مطالبات زنان در فضای عمومی شهری است. نحوه‌ی عمل عاملان گفتمان رسمی به سه شکل زور، نفوذ مشروع و غیرمشروع می‌باشد که در قالب انواع استراتژی‌های بازدارنده (ممنوعیت‌ها و تذکرهای دینی)، تشویقی (تبلیغات دینی)، مصالحه (سازش) و اجبار شکل می‌گیرد. زنان به عنوان کنشگران در سیستم متمرکز قدرت- مذهب در برابر این استراتژی‌ها برای بیان مطالبات خود از تکنیک‌های سازش، آستانه‌ای، ستیز، نقض و تخریب استفاده می‌کنند. از این بین سه تکنیک آستانه‌ای با هدف تغییر تدریجی و خلاقانه (اشکال نوین زنان با خردفرهنگ‌های مهاجر)، ستیز با هدف استفاده آزاد از فضا (اشکال نوین مبارزه با قوانین پوشش زنان) و نقض با هدف استقلال‌طلبی و مشروعیت‌یابی (اشکال نوین حضور گروه‌های دختران نوجوان و جوان) تجلی می‌یابد (تقابل‌گرایی).

۷. زنان در پل- فضای خواجه در طیفی از کنشگران با روابط موازی و مکمل با خواست گفتمان رسمی تا روابط متقاطع با آن شکل می‌گیرد. زنان با نقش مشارکت (مدافعان گفتمان رسمی) در دو شکل بازدارنده و یاری‌رسان (نفوذی) روابط موازی و مکملی را با گفتمان رسمی شکل می‌دهند. زنان با نقش تقابلی با گفتمان رسمی در چهار شکل تقابل با ساختارهای خانواده و تغییر آن به قبیله‌های نوین ناشی از سبک دختران جوان، تقابل اقتصادی و فرهنگ کار با تغییر الگوهای زنان خانه‌دار به زنان با شغل‌های آزاد مبتنی بر شبکه‌های اقتصادی نوین و کار خیابانی، تقابل فرهنگ مهاجر و شکل‌گیری گروه‌های قومیتی جدید (زنان افغان، بلوچ)، تقابل جنسیتی با ظهور اشکال نمایش زنانگی در فضا (تغییر پوشش و نمایش و یا استفاده از پوشش برای

نتایج حاصل از کدگذاری ساختار

با وامداری از آرای اشتراوس و کوربین (۱۳۹۸) پس از کدگذاری گزینشی بر اساس مقوله‌های مرکزی، علی، زمینه، دخیل، کدگذاری ساختار نیر برای سنجش تغییرات آتی و آینده‌نگری در مورد کنش زنان در خردفضای پل خواجه انجام پذیرفت. کنش زنان در خردفضاهای پل خواجه پیرامون دو ساختار طبیعی و ساختار ناشی از محدودیت و محرومیت زدایی شکل می‌گیرد. ساختار طبیعی به تأثیر از طبع زنانگی (فیزیولوژی و بیولوژی زنان) و طبع جغرافیای زیستی (عناصر طبیعی) است و ساختار ناشی از کنترل و نظارت به تأثیر از سه نوع ساختار ناشی از طبع سیاسی- حکومتی (ساختار حکومت اسلامی) و طبع فرهنگی (ساختار مردمی) و ساختار بینابینی (نفوذی) دیده می‌شود. هر کدام از این ساختارها کارگزاران و عاملان خاص خود را دارند که در یک رابطه مشخص و معناداری بر کنترل فضا دخالت می‌کنند. کنشگران مشارکت (مدافعان منفعت ساختار)، کنشگران مرزی (گروه‌های که از ساختار منفعت می‌گیرند و در شکل مردم عادی در بین عموم حاضر هستند و کنشگران مردمی (مردمان زندگی روزمره). بر این اساس می‌توان گروه‌های زنان حاضر در پل- فضای خواجه را در چهار گروه اصلی: گروه‌های کنترلی فضا (در اشکال نیروهای انتظامی و پلیسی به عنوان کنشگران مشارکت و نیروهای مخفی و نفوذی به عنوان کنشگران مرزی)؛ تصرف‌کنندگان فضا (نظیر زنان و دختران آوازه‌خوان و اسکیت باز، هنرمند) و بازدیدکنندگان (هر روزه و موقت) و کاربران فضا (دو دو شکل رسمی: افراد شاغل در کتابفروشی و کافه و غیر رسمی در اشکال گوناگون زنان کار نظیر دست‌فروشان و کارگران جنسی) به عنوان کنشگران مردمی دسته‌بندی نمود.

نتایج حاصل از کدگذاری فرآیند

بررسی کنش زنان در خردفضای پل خواجه در طی تجربه‌ی زندگی شخصی نگارنده در یک بازه‌ی ۲۰ ساله به صورت منقطع و متناسب با تجربه زیسته از یکسو و در یک بازه‌ی ۲ ساله به صورت مستمر و در یک مقطع زمانی هفتگی با جزئیات (یک هفته‌ای در تابستان و زمستان سال ۱۳۹۸) نشان می‌دهد که با تعدیل، تغییر و تبدیل شرایط ساختاری (اعم از سیاسی و فرهنگی) از یک موقعیت به موقعیت دیگر و از یک زمان به زمانی دیگر، نوع، شدت و ضرب‌آهنگ رخداد آن‌ها تغییر می‌کند. دو نوع فرآیند کلیدی برای کنش زنان در خردفضای خواجه قابل شناسایی است. فرآیندهای برنامه‌ریزی شده که در اشکال گوناگون فعالیت‌های ضروری مانند رفت و آمد (به واسطه نقش ارتباطی پل)، اشتغال (دختران شاغل در کافه و کتابفروشی و یا دختران کار و یا کارگران جنسی) و فعالیت‌های اختیاری (گذران اوقات فراغت

و تفریح و گردهمایی‌های زنانه، بازی و پرسه‌زدن و نظایر آن) یا رویدادهای برنامه‌ریزی شده دارای الگوهای ثابتی هستند و تنها دوام و شدت (مکث و دیرند) آن‌ها در فضا با سه عامل شدت کنش‌های مردانه، شرایط طبیعی (جوی) و نظارت مردمی تغییر می‌یابد. با افزایش حضور مردان حضور زنان در فضا به شدت کاهش می‌یابد یا در فضاهای پنهان و یا در اشکال حضور با مردان در قالب خانواده و یا گروه‌های سنی- جنسی خاص رخ می‌دهد. در مورد فرآیندهای خودجوش (اعم از انفعالی تا منفعل) که در اشکال گوناگون فعالیت‌های فردی تا گروهی نظیر حضور در گروه‌های موسیقی، بازی‌های گروهی، شرط‌بندی، کلیپ‌سازی و نظایر آن رخ می‌دهد؛ کنش زنان الگوهای متنوع‌تر می‌یابد.

پیامدهای این کنش‌ها که به عنوان نتایج این فرآیندها قلمداد می‌شوند در دو گروه مثبت و منفی قابل دسته‌بندی می‌باشد. پیامدهای مثبت کنش به دنبال اجتماع‌پذیری در سه شکل تأیید اجتماعی، مشروعیت‌یابی اجتماعی، تبعیض‌زدایی اجتماعی، تخلیه اجتماعی، استقلال‌طلبی اجتماعی و کیفیت فضایی در سه شکل تعدیل صلبیت فضایی، تلطیف فضایی، تعامل‌گرایی در فضا برای زنان و آینده‌نگاری (در سه شکل آگاهی از مطالبات اجتماعی، قابل پیش‌بینی بودن فضا و طراحی بهتر برای آینده و کنترل‌پذیری فضا برای ساختارهای مسلط است. پیامدهای منفی نیز در شکل اجتماع‌گریزی در سه شکل خشم اجتماعی، طرد اجتماعی و سرخوردگی اجتماعی و کیفیت‌سازی فضایی در دو شکل استتار فضایی و موقتی بودن فضا برای زنان و رسمیت‌زدایی و مشروعیت‌زدایی و تصاحب و تملک فضا از گفتمان رسمی برای ساختارهای مسلط دیده می‌شود.

در یک جمع‌بندی می‌توان خلاصه این پژوهش را به شرح ذیل برشمرد:

هدف از این پژوهش در ابتدا تحلیل جنبه‌ی خاصی از زندگی در فضای عمومی؛ کنش‌های زنان در خردفضای شهری به مثابه‌ی بخش بزرگی از مصرف‌کنندگان فضا که به حاشیه رانده شده‌اند؛ و سپس دستیابی به مدلی برخاسته از زمینه برای مطالعه و کاوش مقوله‌های موثر بر کنش آن‌ها در خرد فضای عمومی می‌باشد تا با تحلیل عمیق و سیستماتیک بر خاسته از تجربه‌ی زیسته‌ی زنان به روشی نوین در خوانش لایه‌های عمیق‌تر فضای عمومی شهری دست یافته شود. لایه‌ای که معمولاً به علل مختلف برخاسته از زمینه، پنهان و مستتر در فعالیت‌های جاری روزمره زنان می‌باشد.

آنچه از بخش نظری و پیشینه حاصل شد، نقش نیازها، خواست‌ها و مطالبات زنان در فضاهای عمومی شهری است. مطالبات زنان در فضای عمومی شامل

کنش در فضای عمومی شامل: گزینش زمان-رفتار، گزینش مکان-رفتار و گزینش عامل-رفتار (به معنای عضویت در گروه) و گزینش ابزار-رفتار (به معنای استفاده از یک ابزار نظیر تکنولوژی) می‌باشد.

پیامد مثبت رخداد کنش‌ها زنان پل فضای خواجه شامل: آینده‌نگری و کنترل‌پذیری فضا برای ساختارهای رسمی و اجتماع‌پذیری و کیفیت‌سازی متناسب با طبع زنانه برای زنان دانست. پیامد منفی کنش برای زنان اجتماع‌گریزی به واسطه برخورد ساختارهای اجتماعی و کیفیت‌سازی فضایی با تأکید بر دو ویژگی استتار فضایی و موقتی بودن فضا و رسمیت‌زدایی و تصاحب و تملک فضا از گفتمان رسمی می‌باشد.

در یک جمع‌بندی می‌توان گفت: ویژگی مسلط بر زندگی و فعالیت‌های زنان ایرانی شرایط ایدئولوژیک است و این امر و محدودیت‌ها و محرومیت‌های ناشی از آن محرکی برای تجلی ذهنیتی پیچیده‌تر و آماده‌تر برای بیان مطالبات با کمترین امکانات و بالاترین خلاقیت می‌باشد. زنان در فضاهای شهری از کوچکترین فرصت‌ها استفاده می‌کنند تا عاملیت خود را به روش‌های مختلف به نمایش بگذارند.

آنچه بررسی شد، نتایج مستخرج از مدل زمینه‌ای است. این مدل تابع شرایط زمانی است که جامعه ایرانی در بازه‌ی مورد مطالعه با آن درگیر است. این مطالعات می‌تواند برای دیگر گروه‌های به حاشیه رانده‌شده و خرده فرهنگ‌های ناشی از آن‌ها نظیر مهاجرین افغان که به صورت هفتگی و لر و بلوچ که به صورت فصلی در فضا حاضر می‌شوند و یا گروه‌های نوظهور نوجوانان (گنگ‌ها) نیز انجام گیرد. افزون بر این، این پژوهش می‌تواند برای مقیاس یک شهر و یا مطالعات تطبیقی میان چندین فضا و قیاس تطبیقی فضاها با ویژگی‌های مختلف انجام گیرد.

پی‌نوشت

1. Everyday life

۲. برای مطالعه بیشتر در این زمینه نگاه کنید به: Bargu, Banu & Bottici, Chiara (eds.) (2017). *Feminism, Capitalism, and Critique: Essays in Honor of Nancy Fraser*. Cham: Imprint: Palgrave Macmillan.

۳. بررسی این منابع مربوط به مقالات نمایه شده در پایگاه نورمگ و پایان‌نامه‌ها و رساله‌های ایرانداک می‌باشد که برای دسته‌بندی منابع در دسترس نگارندگان بوده‌است. از آنجایی که تنها در دسته‌بندی بر اساس اهداف و نتایج از این منابع استفاده شده‌است، در بخش فهرست منابع برای کم شدن صفحات مقاله به آنها اشاره نشده‌است.

۴. در این مطالعات نیز به مانند مطالعات پیشینه داخل صرفاً با توجه به هدف و نتایج مطالعات دسته‌بندی شده‌اند و از مآخذدهی به این منابع به دلیل محدودیت حجم مقاله به عمد پرهیز شده‌است.

5. Contradictory practice

۶. در این پژوهش بین مطالعات زنان و مطالعات جنسیت تفاوت وجود دارد و تأکید این پژوهش وامدار مطالعات زنان است.

7. Queer Urban Space

8. Embodied urban space

9. Gender and development

10. Context

مطالبات بازنمایی، مطالبات هویتی، مطالبات حقوق عمومی و شهروندی، مطالباتی بر زندگی عمومی و هم چنین مطالباتی برای پدیداری (حضور) در فضای عمومی است. در انواع جوامع بشری، کنش متقابل زنان در شبکه‌ی پیچیده‌ای از روابط و مناسبات میان عوامل زمینه‌ای (نظیر جبر بیولوژیکی، نژادی، قومیتی)، عوامل مبتنی بر نظام اجتماعی (نظیر باورها و ارزش‌های برخاسته از مردسالاری یا پدر سالاری: سلطه‌ی اجتماعی) و عوامل طبقاتی (نظیر باورهای اقتصادی: برابری جنسیتی، عدالت جنسیتی)، عوامل قدرت (نظیر نهادهای و نظام‌های سلطه شامل نهادهای ایدئولوژیک، حکومت و اقتصادی (سرمایه‌داری): سلطه سیاسی) در فضا پیکربندی فضایی (عملکردی، ساختاری، ریخت‌شناسی و منظر) می‌شوند.

در بخش یافته‌ها، مدل نظری و نتایج حاصل از مدل زمینه‌ای این بعد پنهان برای پل خواجه به تفصیل بیان گردید. در ادامه به سؤالات پژوهش مبتنی بر یافته‌های حاصل از مصاحبه‌های عمیق نیمه‌ساختار یافته از زنان در فضا پاسخ داده می‌شود. در پاسخ به سؤال مقوله‌های موثر بر رخداد کنش زنان در خردفضای عمومی شهری می‌توان با بازخوانی مجدد مدل ارتباطی، ساختار و مفاهیم به یافته‌های زیر دست یافت:

یازده مقوله‌های موثر بر رخداد کنش زنان در پل- فضای خواجه در بستر «زندگی روزمره‌ی» (به عنوان مقوله‌ی مرکزی) که در این پژوهش با عنوان منظر (چشم‌انداز) و طبع (گرایش) نامیده می‌شوند، عبارت است از: منظر ایدئولوژیک (طبع دینی و طبع حکمرانی)، منظر جغرافیای زیستی (طبع بومی- طبیعی)، منظر فضایی-کالبدی (طبع هنری ساخت؛ منظر جنسی (طبع زنانگی)، منظر فرهنگی (طبع تاریخ زیست)، منظر جهانی (طبع جهانی شدن)، منظر نهادی (طبع مدیریتی)، منظر روابط اجتماعی (طبع تعامل)، منظر گردشگری (طبع سیاحت)، منظر بحرانی (طبع اضطراب).

این مقوله‌ها در مدل مفهومی مبتنی بر نظریه زمینه‌ای در چهار مقوله‌ی مرکزی (کنش زنان در خردفضاهای شهری)، مقوله‌ی پیش زمینه (منظر جهانبینی، منظر سیاسی)، زمینه (منظر جغرافیای زیستی، منظر فضایی-کالبدی)، علل (منظر جنسی، منظر فرهنگی، منظر جهانی و منظر نهادی)، شرایط مداخله‌گر (منظر روابط اجتماعی؛ منظر گردشگری، منظر بحرانی)، قابل دسته‌بندی هستند.

کنش‌ها به عنوان مقوله‌ی مرکزی و راهبرد خاصی که زنان برای مصرف فضای عمومی به اختیار خود انتخاب می‌کنند در دو شکل کنش هم‌نوا و کنش مغایر قابل شناسایی است.

چهار تکنیک عام مورد استفاده برای بروز عینی

تأییدیه‌های اخلاقی

نویسندگان متعهد می‌شوند که کلیه اصول اخلاقی انتشار اثر علمی را براساس اصول اخلاقی COPE رعایت کرده‌اند و در صورت احراز هر یک از موارد تخطی از اصول اخلاقی، حتی پس از انتشار مقاله، حق حذف مقاله و پیگیری مورد را به مجله می‌دهند.

منابع مالی / حمایت‌ها

این مقاله حامی مالی و معنوی نداشته است.

مشارکت و مسئولیت نویسندگان

نویسندگان اعلام می‌دارند به‌طور مستقیم در مراحل انجام پژوهش و نگارش مقاله مشارکت فعال داشته و به‌طور برابر مسئولیت تمام محتویات و مطالب گفته‌شده در مقاله را می‌پذیرند.

۱۱. در دوران آغازین پهلوی اول به تأثیر از باورهای قاجاری که از یکسو ریشه در سنت و از سوی دیگر ریشه در آشنایی با جهان مدرن غرب بود، تفکیک جنسیتی (به ویژه در طبقات فرودست) در تمام عرصه‌ها و فضاهای زندگی اعم از خصوصی (خانه) تا عمومی (فضای شهری و خیابان‌ها) دیده می‌شود. در این دوران در خانه زنان از مهمانان زن و مردان از مهمانان مرد پذیرایی می‌کردند. در اجتماع نیز مرد و زن از یکدیگر جدا بودند. تا قبل از سال ۱۳۰۴ زنان مجاز نبودند در خیابان‌ها با مردان در یک پیاده‌رو حرکت کنند و یا به سینما و رستوران بروند و یا در واگن‌های اسبی تهران اتاق بانوان جدا بود. عصرها و شب هنگام که خیابان‌های تهران مملو از جمعیت بود زنان و مردان جدا از یکدیگر راه می‌رفتند و در فضاهای خیابان‌ها (برای مثال لاله‌زار و شاه آباد و امیریه راه رفتن زن و مرد از ساعت ۴ به بعد قد غن بود و اگر زنی می‌خواست به سمت دیگر خیابان یا خانه و .. برود باید از پاسبان کسب اجازه می‌کرد (Mousavi Jazayeri, 2018).

تشکر و قدردانی

موردی توسط نویسندگان گزارش نشده است.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافعی برای ایشان وجود نداشته است.

References

1. Abrahamian, E. (1982). *Iran Between Two Revolutions*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
2. Abrahamian, E. (2018). *A history of modern Iran* (2nd ed.). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
3. Alizadeh, H. (2007). Changes conceptions of women's public space in the Kurdish city. *Cities*, 24(6), 410–421. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2007.05.002>
4. Allen, J., Massey, D., & Pryke, M. (Eds.). (1999). *Unsettling cities: Movement/settlement*. New York, NY: Routledge.
5. Amir-Ebrahimi, M. (2006). Conquering enclosed public spaces. *Cities*, 23(6), 455–461. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2006.09.006>
6. Anbarmoo, M. (2022). Understanding the evolutions of Iranian women's identity. *International Journal of New Political Economy*, 3(2), 275–299. <https://doi.org/10.52547/jep.3.2.275>
7. Antchak, V. (2018). City rhythms and events. *Annals of Tourism Research*, 68, 52–54. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2017.11.008>
8. Araya, A. A., Legesse, A. T., & Feleke, G. G. (2022). Women's safety and security in public transport in Mekelle, Tigray. *Case Studies on Transport Policy*, 10(4), 2443–2450. <https://doi.org/10.1016/j.cstp.2022.10.021>
9. Azari, sh. (2019). Historical course of studying the process of women's rights developments in Iran. *Iranian Sociological Association*. Retrieved from <https://b2n.ir/j11398> [In Persian]
10. Bargu, B., & Bottici, C. (Eds.). (2017). *Feminism, capitalism, and critique: Essays in honor of Nancy Fraser*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-52828-4>
11. Baydar, G. (2015). Embodied spaces of resistance. *Women's Studies International Forum*, 50, 11–19. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2015.03.004>
12. Beebeejaun, Y. (2017). Gender, urban space, and the right to everyday life. *Journal of Urban Affairs*, 39(3), 323–334. <https://doi.org/10.1080/07352166.2016.1255526>
13. Bidar, M., Pakzad, J., & Kazemi, A. V. (2022). Gendered space: Women's presence and use of space in Sabzeh-meydan of Tehran Bazaar. *Cities*, 126, 103673. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.103673>
14. Bodnar, J. (2015). Reclaiming public space. *Urban Studies*, 52(12), 2090–2104. <https://doi.org/10.1177/0042098015583626>
15. Chu, C. C., & Luo, C. (2013). Research on urban feminine public space. *Applied Mechanics and Materials*, 409–410, 362–365. <https://doi.org/10.4028/www.scientific.net/AMM.409-410.362>
16. Cliff, T. (1984). *Class struggle and women's liberation, 1640 to today*. London, UK: Bookmarks.
17. Cuthbert, A. R. (2008). *The form of cities: Political economy and urban design*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
18. Doan, P. L. (2010). The tyranny of gendered spaces—Reflections from beyond the gender dichotomy. *Gender, Place & Culture*, 17(5), 635–654. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2010.503121>
19. Farastkhah, M. (2017). Ravesh-e tahqiq-e keyfi dar olum-e ejtemā'i bā ta'kid bar "Nazariyeh-ye bar pāyeh" [Qualitative research method in social sciences with an emphasis on "Grounded Theory"]. Tehran: Agah Publishing. [In Persian]
20. Ferguson, L. (2015). This is our gender person. *International Feminist Journal of Politics*, 17(1),

- 1-18. <https://doi.org/10.1080/14616742.2014.918787>
21. Gehl, J. (2011). *Life between buildings: Using public space*. Washington, DC: Island Press.
22. Habibi, M., & Alipour Shojaei, F. (2015). A comparative study of women-specific public spaces with urban public spaces in terms of their responsiveness to women's needs. (Case study: Water and Fire Park and Mothers' Paradise Park in Tehran). *Journal of Fine Arts: Architecture and Urban Planning*, 20(1), 17-30. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2015.56368> [In Persian]
23. Hicks, J. (2011). Bringing women into local governance: A review of enabling mechanisms in South Africa. *Community Development Journal*, 46(3), 351-364. <https://doi.org/10.1093/cdj/bsr035>
24. Hou, J. (2020). Public space as a space of resistance and democratic resilience. In V. Mehta & D. Palazzo (Eds.), *Companion to public space* (pp. 376-384). New York, NY: Routledge.
25. Jabareen, Y., Eizenberg, E., & Hirsh, H. (2019). Urban landscapes of fear and safety: The case of Palestinians and Jews in Jerusalem. *Landscape and Urban Planning*, 189, 46-57. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2019.04.010>
26. Jamshidi, M. (2022). Analyzing urban public space from the perspective of reading the rhythm of actions contrary to the official discourse (Case study: Khajoo Bridge in Isfahan). (Unpublished doctoral dissertation). Iran University of Arts, Farabi International Campus. Urbanism Department. [In Persian]
27. Jamshidi, M., & Habibi, M. (2021). [Analysis of the rhythm of actions contrary to the official discourse and the reading of urban public space]. [*Journal of Fine Arts: Architecture and Urban Planning*], 25(2), 43-56. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2021.316800.672570> [In Persian]
28. Kermanian, R., Markaz Malmiri, A., & Zarei, H. (2020). [Social movements of women's legal empowerment in contemporary Iran]. [*Iranian Political Sociology Monthly*], 3(1), 116-144. <https://doi.org/10.30510/psi.2020.113610> [In Persian]
29. Khalili, A., & Nayyeri Fallah, S. (2018). Role of social indicators on vitality parameter to enhance the quality of women's communal life within an urban public space (case: Isfahan's traditional bazaar, Iran). *Frontiers of Architectural Research*, 7(3), 440-454. <https://doi.org/10.1016/j.foar.2018.06.001>
30. Kurniawati, W. (2012). Public space for marginal people. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 36, 476-484. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.03.052>
31. Lips, H. M. (2017). *A new psychology of women: Gender, culture, and ethnicity* (4th ed.). Long Grove, IL: Waveland Press.
32. Lucero, N. M. (2014). "It's not about place, it's about what's inside": American Indian women negotiating cultural connectedness and identity in urban spaces. *Women's Studies International Forum*, 42, 9-18. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2013.04.004>
33. Madanipour, A. (2003). *Public and private spaces of the city*. London, UK: Routledge.
34. Mahdi, A. A. (2004). The Iranian women's movement: A century long struggle. *The Muslim World*, 94(4), 427-448. <https://doi.org/10.1111/j.1478-1913.2004.00067.x>
35. McDowell, L. (1983). Towards an understanding of the gender division of urban space. *Environment and Planning D: Society and Space*, 1(1), 59-72. <https://doi.org/10.1068/d010059>
36. Mejía-Dorantes, L., & Soto Villagrán, P. (2020). A review on the influence of barriers on gender equality to access the city: A synthesis approach of Mexico City and its Metropolitan Area. *Cities*, 96, 102439. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.102439>
37. Moser, C. (2016). *Gender, asset accumulation and just cities: Pathways to transformation*. London, UK: Routledge.
38. Moser, C. (2017). Gender transformation in a new global urban agenda: Challenges for Habitat III and beyond. *Environment and Urbanization*, 29(1), 221-236. <https://doi.org/10.1177/0956247816662573>
39. Moser, C. O. N. (1995). Women, gender and urban development policy: Challenges for current and future research. *Third World Planning Review*, 17(2), 223-235. <https://doi.org/10.3828/twpr.17.2.hx63841244678025>
40. Mousavi Jazayeri, N. (2018). Review of the book *The Women's Rights Movement in Iran: Rebellion, Decline, and Repression from 1901 to the 1979 Revolution*, by E. Sanasarian]. *Haft Shahr*, 4(61), 326-333. [In Persian]
41. Naderi, S. (2013). *Darāmadī bar revāyat-e zanāneh az shahr: Kāveshi nazari dar khānesh-e tajrobehā-ye zanāneh az shahr* [An introduction to the feminine narrative of the city: A theoretical inquiry into the reading of women's experiences of the city]. Tehran: Tisa. [In Persian]
42. Nafisi, S. (1965). *Tārīkh-i Shahriyārī-i Shāhan-shāh Rizā Shāh Pahlavī* [History of the reign of His Majesty Reza Shah Pahlavi]. Tehran: foroghi bookstore Central Council of the Celebrations for the Founding of the Pahlavi Dynasty. [In Persian]
43. Navarrete-Hernandez, P., Vetro, A., & Concha, P. (2021). Building safer public spaces: Exploring gender difference in the perception of safety in public space through urban design interventions. *Landscape and Urban Planning*, 214, 104180. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2021.104180>
44. Noor, S., & Iamtrakul, P. (2023). Women's access to urban public transport: Toward address-

- ing policy constraints in combating sexual harassment. *Transport Policy*, 134, 111–120. <https://doi.org/10.1016/j.tranpol.2023.04.010>
45. Paidar, P. (1997). *Women and the political process in twentieth-century Iran*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
 46. Paydar, M., Kamani-Fard, A., & Etminani-Ghasrodashti, R. (2017). Perceived security of women in relation to their path choice toward sustainable neighborhood in Santiago, Chile. *Cities*, 60, 289–300. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2016.10.002>
 47. Peake, L. (2009). Gender in the city. In R. Kitchin & N. Thrift (Eds.), *International encyclopedia of human geography* (pp. 320–327). Amsterdam, Netherlands: Elsevier.
 48. Peake, L. (2015). The twenty-first-century quest for feminism and the global urban. *International Journal of Urban and Regional Research*, 40(1), 219–227. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12276>
 49. Peake, L. (2019). Gender and the city. In A. M. Orum (Ed.), *The Wiley Blackwell encyclopedia of urban and regional studies* (pp. 1–13). Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-102295-5.10186-6>
 50. Peake, L., & Moser, C. (Eds.). (2000). *Seeing the invisible: Women, gender and urban development*. London, UK: Intermediate Technology Publications.
 51. Pirnia, M.K. (2004). *Sabkshenasi Memari Iran*. [Stylistics of Iranian Architecture]. Edited by Gholamhossein Memarian. Tehran: Memar [In Persian]
 52. Reeves, D. (2014). Putting women and gender in the frame – A consideration of gender in the Global Report on Human Settlement Planning Sustainable Cities 2009. Habitat International, 43, 293–298. <https://doi.org/10.1016/J.HABITATINT.2014.04.003>
 53. Rezazadeh, R & , Mohammadi, M. (2013). [Investigating the presence of women in urban spaces] .Hoviat-e Shahr1-26,(12)6. . Retrieved from <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?ID=190286>
 54. Roy, S., & Bailey, A. (2021). Safe in the City? Negotiating safety, public space and the male gaze in Kolkata, India. *Cities*, 117, 103321. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103321>
 55. Sadeghi, A. R., & Jangjoo, S. (2022). Women's preferences and urban space: Relationship between built environment and women's presence in urban public spaces in Iran. *Cities*, 126, 103694. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.103694>
 56. Safai, E. (1975). *Bonyādhā-ye mellī dar shahriyāri-e Rezā Shāh-e Kabīr* [National foundations in the reign of Reza Shah the Great]. Tehran: General Directorate of Writing, Ministry of Culture and Art[. In Persian]
 57. Sagan, H. N. (2015). *Specters of '68: Protest, policing, and urban space* (Doctoral dissertation). Retrieved from ProQuest Dissertations & Theses Global. (UMI No. 3707248)
 58. Salman Khan, M. (2023). Women's markets: The everyday affective dimensions of Taliban's violence in Swat, Pakistan. *Geoforum*, 138, 103674. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2023.103674>
 59. Schafer, J. A., Huebner, B. M., & Bynum, T. S. (2006). Fear of crime and criminal victimization: Gender-based contrasts. *Journal of Criminal Justice*, 34(3), 285–301. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2006.03.003>
 60. Seyyed Mahmoodi, S. M., & Farzaneh, A. (2018). Analysis of the demands of Tehran women in the Second Pahlavi period (1941-1953) based on the petitions to the National Assembly. *Journal of Historical Perspective & Historiography*, 28(21), 77–105. <https://doi.org/10.22051/hph.2018.18648.1182> [.In Persian]
 61. Shafeie, S., & Hosseinfar, Z. (2018). The preferred social roles of women in the onset of the second Pahlavi reign; A sociological exploration in the Zaban-e Zanan monthly journal. *Journal of Social Sciences*, 27(82), 157-187. <https://doi.org/10.22054/qjss.2018.23523.1593>. [.In Persian]
 62. Siláči, I., & Vitková, L. (2017). Public spaces as the reflection of society and its culture. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 245(4), 042009. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/245/4/042009>
 63. Silvey, R. (2003). Spaces of protest: Gendered migration, social networks, and labor activism in West Java, Indonesia. *Political Geography*, 22(2), 129–155. [https://doi.org/10.1016/S0962-6298\(02\)00092-6](https://doi.org/10.1016/S0962-6298(02)00092-6)
 64. Souza, A. C. S., Bittencourt, L., & Taco, P. W. G. (2018). Women's perspective in pedestrian mobility planning: The case of Brasília. *Transportation Research Procedia*, 33, 131–138. <https://doi.org/10.1016/j.trpro.2018.10.085>
 65. Strauss, A., & Corbin, J. (2019). *Fundamentals of Qualitative Research: Techniques and Steps for Generating Grounded Theory*. Translated by: Ebrahim Afshar. (8th edition). Tehran: Nay Publishing. [In Persian]
 66. Tandogan, O., & Ilhan, B. S. (2016). Fear of crime in public spaces: From the view of women living in cities. *Procedia Engineering*, 161, 2011–2018. <https://doi.org/10.1016/j.proeng.2016.08.795>
 67. Taylor, A. (2011). *Women and the city: Examining the gender impact of violence and urbanisation*. London, UK: Action Aid.
 68. Todes, A. (1995). Gender in metropolitan development strategies: The case of Durban. *Cities*, 12(5), 327–336. [https://doi.org/10.1016/0264-2751\(95\)00071-S](https://doi.org/10.1016/0264-2751(95)00071-S)
 69. Tonkiss, F. (2005). *Space, the city and social theory: Social relations and urban forms*. Cambridge, UK: Polity Press.
 70. Vacchelli, E., & Kofman, E. (2018). *Towards*

- an inclusive and gendered right to the city. *Cities*, 76, 1-3. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2017.10.013>
71. Valentine, G. (1989). The Geography of Women's Fear. *Area*, 21(4), 385-390. <http://www.jstor.org/stable/20000063>
 72. van den Berg, M. (2017). Planning: Attracting women and children as new urbanites. In M. van den Berg (Ed.), *Gender in the post-fordist urban: The gender revolution in planning and public policy* (pp. 53-72). Cham, Switzerland: Springer International Publishing.
 73. Whyte, W. H. (1980). *The social life of small urban spaces*. Washington, D.C.: The Conservation Foundation.

